

**ВОЛТЕР
ЗАДИГ
ИЛИ СЪДБАТА.
ОРИЕНТАЛСКА ИСТОРИЯ**

Превод от френски: Боян Атанасов, —

chitanka.info

ПИСМО-ПОСВЕЩЕНИЕ НА ЗАДИГ ДО СУЛТАНКАТА ШЕРАА

от Сади^[1].

Осемнайсети ден на месец шевал, лето 837 на егира^[2]

Очарование на зениците, мъчение на сърцата, светлина за духа, не целувам праха под вашите крака, защото вие почти не стъпвате или стъпвате само по персийски килими или рози. Поднасям ви превода на книгата на един стар мъдрец, който освен щастието да няма никаква работа, има и щастието да напише за развлечение историята на Задиг, произведение, което казва повече, отколкото изглежда, че казва. Моля ви да го прочетете и да го прецените, защото, макар да сте в пролетта на живота си, макар и да ви се предлагат всички наслади, макар да сте красива и вашите дарби да ви разхубавяват още повече, макар че ви възхваляват от вечер до сутрин и макар че въз основа на всичко това имате право да нямате никакъв здрав разум, вие все пак имате мъдър ум и тънък вкус и аз съм ви чувал да разсъждавате по-добре и от стари дервиши с дълги бради и островърхи калпаци. Вие сте скромна и не сте никак мнителна, вие сте блага, без да бъдете слаба, вие сте разумно благодетелна, обичате приятелите си и не си създавате врагове. Вашият ум никога не черпи наслада от стрелите на злословието, нито говорите лошо за хората, нито вършите зло, макар че това би било страшно лесно за вас. И най-после вашата душа винаги ми се е струвала чиста като красотата ви. У вас има дори малка склонност към философия, която ме кара да вярвам, че вие ще се насладите повече от всеки друг на произведението на един мъдрец.

То е било написано най-напред на старохалдейски, език, който нито вие, нито аз разбираме. Превели го им арабски, за да забавляват знаменития султан Улуг-Бег^[3]. Това било по времето, когато арабите и персийците

почвали да пишат „Хиляда и една нощ“, „Хиляда и един ден“ и т. н. Улуг предпочитал да чете „Задиг“, но султанките предпочитали „Хиляда и един“.

— Как можете — казал им мъдрият Улуг — да харесвате повече приказки, които са без смисъл и не значат нищо?

— Именно затова ги обичаме — отговаряли султанките.

Лаская се от мисълта, че вие не им приличате и че ще бъдете истински Улуг. Надявам се дори, че когато се уморите от общи разговори, които доста приличат на „Хиляда и един“, само че са по-малко забавни, аз ще издебна един миг, за да имам честта да ви говоря разумно. Ако бяхте Талестрис^[4] по времето на Скандор, сина на Филип, ако бяхте Савската царица^[5] по времето на Сюлейман, то тогава не вие, а тези царе биха дошли да ви посетят ...

Моля небесните сили насладите ви да бъдат без примес, красотата ви трайна и щастието ви без край.

Сади

[1] Сади — знаменит персийски поет, живял през XIII в., автор на сборник стихове „Гулистан“ (Розова градина) и „Бустан“ (Овощна градина). ↑

[2] Егира или хиджра на арабски — годината на бягството на Мохамед от Мека в Медина (622 г.), откогато започва мохамеданското летоброене. ↑

[3] Улуг-бег (1394–1449 г.) — като управител на Самарканд и по-късно султан на Согдиана събрал в двореца си видни учени — математици, астрономи и др. ↑

[4] Талестрис — царица на амазонките, посетила Александър Велики. ↑

[5] Савската царица, посетила цар Соломон. ↑

ГЛАВА I

ЕДНООКИЯТ

По времето на цар Моабдар живееше във Вавилон един младеж, наречен Задиг, с нрав добър по рождение и укрепнал чрез възпитание. Макар че беше богат и млад, той знаеше да възпира страстите си, не се представяше за това, което не беше, не желаше винаги да бъде прав и умееше да бъде снизходителен към слабостите на хората. Учудваха се, когато виждаха, че макар и много духовит, той никога не оскърбяваше хората с подигравки при онези мъгляви, несвързани и шумни брътвежи, при онези дръзки злословия и невежи съждения, при грубите плоски шеги и празния словесен шум, които във Вавилон се наричат „светски“ разговори. От първата книга на Зороастър той беше научил, че честолюбието е балон, напълнен с вятър, и пробиеш ли балона, изскачат вихри. И главно Задиг не се хвалеше, че презира жените и ги покорява. Беше щедър и не се страхуваше да прави услуги на неблагодарници съгласно с великото поучение на Зороастър: „Когато ядеш, дай и на кучетата да ядат, дори и да те ухапят.“ Той беше толкова мъдър, колкото изобщо може да бъде мъдър един човек, защото се стремеше да живее с мъдреци. Изучил науките на древните халдейци, той познаваше физическите начала на природата такива, каквито те бяха известни тогава, и знаеше за метафизиката това, което се е знаело за нея във всички времена, сиреч доста малко. Въпреки новата философия на своето време той беше твърдо убеден, че годината се състои от триста шейсет и пет дни и четвърт и че слънцето е в центъра на света, и когато главните маги с обидно високомерие му казваха, че има вредни убеждения и че е враг на държавата, щом вярва, че слънцето се върти около себе си и годината има дванайсет месеца, той мълчеше без гняв и без презрение.

Задиг притежаваше голямо богатство — следователно и приятели, радваше се на добро здраве, имаше приветлива външност, справедлив и уравновесен ум, откровено и благородно сърце и затова вярваше, че може да бъде щастлив. Той трябваше да се ожени за

Семир, чиято красота, род и богатство я правеха най-желаната девойка във Вавилон. Към нея той изпитваше здрава и добродетелна обич, а и Семир го обичаше страстно. Наближаваше щастливият миг, който трябваше да ги съедини, когато един ден, разхождайки се заедно под палмите, които украсяваха брега на Ефрат, близо до една от вавилонските врати те видяха, че към тях тичат хора, въоръжени със саби и копия. Това бяха слугите на младия Оркан, племенник на един министър, чиито куртизанки му бяха внушили, че всичко му е позволено. Той нямаше нито едно от достойнствата, нито една от добродетелите на Задиг, но понеже смяташе, че струва много повече от него, Оркан бе отчаян, че Семир не го е предпочела. Тази ревност, която се дължеше единствено на суетността му, го караше да вярва, че е лудо влюбен в Семир. Похитителите я сграбчиха и в ожесточението на борбата я нараниха, кръв бликна от раните на девойката, чиито красота би покъртила дори тигрите на планината Имаус. Пронизителните ѝ жалби достигаха чак до небето.

— Скъпи съпруге — викаше тя, — откъсват ме от това, което обожавам!

Тя не се страхуваше за себе си, мислеше само за скъпия си Задиг. В това време той я защитаваше с всичката сила, която му вдъхваха храбростта и любовта. Подпомогнат само от двама роби, той прогони нападателите и отнесе припадналата и окървавена Семир в дома ѝ. Когато отвори очи, тя видя своя спасител и му каза:

— О, Задиг, обичах ви като мой съпруг, сега ви обичам и като човек, комуто дължа честта и живота си.

Никога не е имало по-покъртено сърце от сърцето на Семир, никога по-очарователна уста не е изразявала по-трогателни чувства чрез огнените думи, които чувството на благодарност за най-голямата добрина и най-нежният възторг на най-истинската любов внушават. Раната ѝ беше лека, тя бързо заздравя. Задиг беше ранен по-опасно: една стрела го бе ударила близо до окото и бе отворила дълбока рана. Семир молеше боговете само за едно — да излекуват любимия ѝ. Очите ѝ плуваха в сълзи и ден, и ноц: тя чакаше онзи миг, в който очите на Задиг ще могат да се насладят на погледите ѝ, но една гнойна пъпка, която се появи на раненото око, вдъхваше големи опасения. Пратиха хора чак до Мемфис да повикат великия лекар Хермес, който

пристигна с многобройна свита. Той прегледа болния и го увери, че ще загуби окото си, предскажа дори деня и часа на това злокобно събитие.

— Ако беше дясното око — рече той, — щях да го излекувам, но раните на лявото око са неизлечими.

Оплаквайки съдбата на Задиг, цял Вавилон се възхищаваше от дълбоките знания на Хермес. Два дни по-късно циреят се проби от само себе си, Задиг беше напълно излекуван. Хермес написа цяла книга, с която му доказа, че не е трябвало да оздравее. Задиг не я прочете, но щом беше вече в състояние да излиза, той се приготви да посети тази, която беше надеждата му за щастие в живота и заради която единствено искаше да има очи. Семир беше на село от три дни. По пътя той научи, че тази красива дама заявила пред всички, че изпитвала непреодолимо отвращение към еднооки мъже и още същия ден се омъжила за Оркан. При тази вест Задиг загуби съзнание. Мъката му едва не го отнесе в гроба, той дълго боледува, но най-последно разумът победи скръбта, самите жестоки страдания, които изпитваше, му послужиха за утеха.

„Понеже толкова изживях — каза си той — от безсърдечната и лекомислена постъпка на момиче, възпитано в двореца, трябва да се ожения за гражданка.“ Той избра Азора, най-целомъдрената девойка в града и от най-благородния род. Ожени се за нея и живя един месец сред сладостите на най-нежна брачна връзка. Той обаче забелязваше в нея малко лекомислие и доста силна склонност да намира, че най-добре сложените младежи са винаги най-остроумни и притежават най-много добродетели.

ГЛАВА II

НОСЪТ

Един ден Азора се завърна от разходка пламнала от гняв, като изразяваше възмущението си с шумни възклицания.

— Какво е станало, скъпа съпруго? — запита я Задиг. — Кой е могъл да ви вбеси така?

— Уви — отговори тя, — и вие бихте се възмутил като мен, ако бяхте видял това, на което току-що бях свидетелка. Отидох да утеша младата вдовица Косру, която преди два дни беше издигнала гробница на своя млад съпруг, близо до потока, който оросява ливадата. В скръбта си тя обеща на боговете да стои до гроба, докато водата на потока тече край него.

— Е, какво — рече Задиг, — ето една достойна жена, която наистина е обичала съпруга си.

— О — отвърна Азора, — ако знаехте какво вършеше тя, когато я посетих!

— Какво вършеше, прекрасна моя Азора?

— Отбиваше потока!

Азора обсипа вдовицата с толкова хули, заля я с такива жестоки упреци, че тази прекалена проява на възмутена добродетел не се хареса на Задиг.

Той имаше един приятел, наречен Кадор, който беше един от онези млади хора, у които жена му виждаше повече почтеност и достойнства, отколкото у другите; Задиг му се довери и доколкото беше възможно, си осигури неговата вяност чрез един значителен подарък. След като прекара два дни при една от приятелките си на село, Азора се върна на третия ден в къщи. Разплаканите слуги ѝ съобщиха, че мъжът ѝ е умрял внезапно предната нощ, че те не смеели да ѝ обадят тази злокобна вест и току-що погребали господаря си в гробищата на дедите му в дъното на градината. Азора плака, скуба си косите и се закле да тури край на живота си. Вечерта Кадор ѝ поиска позволение да ѝ говори и двамата плакаха заедно. На следния ден те

плакаха по-малко и обядваха заедно. Кадор ѝ довери, че неговият приятел му оставил по-голямата част от имуществото си и че за него ще бъде щастие да може да сподели богатството си с нея. Дамата се разплака, разсърди се, после омекна; вечерята беше по-дълга от обета, те си говореха с повече доверие. Азора възхваляваше покойния, но призна, че той имал недостатъци, каквито Кадор не притежавал.

Посред вечерята Кадор започна да се оплаква от силни болки в далака; разтревожена и отзивчива, дамата заповяда да донесат всички благовонни масла, с които се мажеше, за да опита дали някои от тях няма да се окажат лековити за болки в далака. Много съжеляваше, че великият Хермес не е още във Вавилон и дори благоволи да докосне мястото, където Кадор чувствуваше тъй остри болки.

— Често ли страдате от тази жестока болест? — каза му тя състрадателно.

— Понякога ме докарва до ръба на гроба — отговори ѝ Кадор — и има само един-единствен лек, който може да облекчи болките ми: върху далака ми трябва да се сложи носът на човек, умрял предния ден.

— Виж ти какъв странен цяр! — рече Азора.

— Не по-странен — отговори той — от муските на господин Арну срещу апоплексия.^[1]

Този довод, прибавен към изключителното достойнство на младежа, накара най-после дамата да се реши. „В края на краищата — каза си тя — нима когато мъжът ми мине от вчерашния свят в утрешния по моста Чинавар, ангелът Азраел ще откаже да го пусне, защото носът му ще бъде малко по-къс в отвъдния живот, отколкото в земния?“ И така, тя взе един бръснач, отиде в гробницата на съпруга си, обля я със сълзите си и се приближи, за да отреже носа на Задиг, който се бе излегнал в гроба. Задиг се надигна, държейки с една ръка носа си, а с другата посегна към бръснача.

— Госпожо — каза ѝ той, — не упреквайте толкова младата Косру, намерението да ми отрежете носа струва толкова, колкото и желанието ѝ да отбие един поток.

[1] По това време живееше един вавилонянин, който според вестниците лекувал и предотвратявал апоплексия чрез маска, закачена на врата. — Б.а. ↑

ГЛАВА III

КУЧЕТО И КОНЯТ

Задиг се увери от опит, че както е писано в книгата на Зенд, първият месец на брака е меден месец, а вторият — пелинов. След известно време той беше принуден да изпъди Азора, която беше станала много своеобразна, и потърси щастието си в изучаването на природата. „Няма по-щастлив човек от философа — казваше си той, — който чете великата книга, която Бог е разтворил пред очите му. Истините, които открива, си остават негови: той храни и възвишава душата си и живее спокоен, не се опасява, че хората могат да му сторят зло, нито че нежната му съпруга може да дойде да му отреже носа.“

Изпълнен с тези мисли, Задиг се оттегли в една вила край брега на Ефрат. Там той не се занимаваше да пресмята колко дюйма вода изтичат за една секунда под сводовете на някой мост, нито дали през месеца на мишката вали един лакът дъжд повече, отколкото през месеца на овцата. Не си въобразяваше, че може да направи коприна от паяжини, нито порцелан от счупени шишета; изучаваше главно свойствата на животните и на растенията и скоро придоби такава проникателност, която му разкри хиляди различия там, където другите хора виждат само еднообразие.

Един ден, както се разхождаше из една горичка, Той видя, че към него тича първият евнух на царицата, последван от много слуги, те всички изглеждаха крайно разтревожени и тичаха насам-нататък, сякаш са се залутали и търсят нещо много ценно, което са загубили.

— Млади господине — каза му първият евнух, — не сте ли видял кучето на царицата?

Задиг отговори скромно:

— То е кучка, а не куче.

— Прав сте — поде първият евнух.

— Тя е едно съвсем малко испанско ловджийско куче — добави Задиг; — имала е наскоро кученца, накуцва с предния ляв крак и ушите ѝ са много дълги.

— Значи, сте я видял? — каза задъханият евнух.

— Не — отговори Задиг, — не съм я виждал и въобще не знаех, че царицата има кучка.

В същото време по едно от онези странни съвпадения на съдбата, които често се случват, най-хубавият кон в царската конюшня се бе откъснал от ръцете на един коняр и бе побягнал в полята на Вавилон. Началникът на царските ловци и всичките му помощници тичаха след него така разтревожени, както първият евнух тичаше след кучката. Той се обърна към Задиг и го запита дали не е виждал да минава оттам конят на царя.

— Това е — отговори Задиг — кон, който има съвършен галоп. Той е пет стъпки висок, копитото му е извънредно малко, има опашка, дълга три стъпки и половина, украшенията на юздечката му са от злато двайсет и три карата, подковите му са от сребро, деветдесет и два процента чисто.

— По кой път тръгна конят? Къде е сега? — запита началникът на ловците.

— Аз не съм го видял — отвърна Задиг — и никога не съм чувал да се говори за него.

У началника на ловците и у първия евнух не остана никакво съмнение, че Задиг е откраднал коня на царя и кучката на царицата; заповядаха да го заведе пред съвета на великия Дестерхам, който го осъди да бъде бит с бич и да прекара остатъка от живота си в Сибир. Едва издадоха присъдата и конят и кучката бяха намерени. Съдиите се озоваха пред мъчителната необходимост да преразгледат решението си, но все пак осъдиха Задиг да плати четиристотин унции злато като глоба, загдето е казал, че не е видял това, което е видял. Най-напред трябваше да се плати глобата, след това му бе разрешено да пледира пред съвета на великия Дестерхам и той говори така:

— Звезди на справедливостта, бездни от наука, огледала на истината, вие, които имате тежестта на оловото, твърдостта на желязото, блясъка на диаманта и голямо сродство със златото, понеже ми е разрешено да говоря пред това височайше събрание, заклевам ви се в Оросмад, че никога не съм виждал уважаемата кучка на царицата, нито свещения кон на царя на царете. Ето какво ми се случи. Разхождах се из една горичка, където по-късно срещнах достопочтения евнух и преславния началник на ловците. Видях върху пясъка следи от

животно и лесно отгатнах, че те бяха следи на малко куче. Леки и дълги бразди, оставени върху малките неравности на пясъка между отпечатъците на лапите, ми показаха, че това е кучка, чиито цицки са били увиснали — значи, имала е кученца преди няколко дни. Други следи в различна посока показваха, че тя е докосвала повърхността на пясъка до предните си лапи и от това разбрах, че ушите ѝ са много дълги; и понеже забелязах, че пясъкът беше навсякъде по-малко вдълбан от едната лапа, отколкото от другите три, подразбрах, че кучката на нашата августейша царица понакуцва, ако смея да се изразя така.

Колкото до коня на царя на царете, трябва да ви кажа, че разхождайки се из пътеките в тази гора, забелязах отпечатъци от конски подкови, те всички бяха на равни разстояния. „Ето — казах си аз — един кон, който има свършен галоп.“ Прахът по дърветата по този тесен път, широк едва седем стъпки, беше изпадал отляво и отдясно на три стъпки и половина от средата на пътя. „Този кон — казах си аз — има опашка, дълга три стъпки и половина, защото, размахвайки я наляво и надясно, е измел този прах“. Под дърветата, които образуваха листат свод, висок пет стъпки, видях прясно изпаднали листа и така разбрах, че този кон се е докоснал до тях и, значи, е бил пет стъпки висок. Колкото до неговата юздечка, тя трябва да е от злато двайсет и три карата, защото конят беше отъркал украшенията си о един камък и аз познах, че това е яспис^[1] и го изследвах. Най-после по следите, които подкови и бяха оставили върху камъни от друг вид, заключих, че той е бил подкован със сребро, деветдесет и два процента чисто.

Всички съдии се възхитиха от дълбокия ум и тънката проникателност на Задиг. Новината стигна до царя и царицата. В преддверията на двореца, в спалните и в кабинета на царя се говореше само за Задиг, макар неколцина маги да бяха на мнение, че трябва да го изгорят като магьосник, царят заповяда да му върнат глобата от четиристотин унции, на която беше осъден. Съдебният секретар, приставите и прокурорите най-тържествено отидоха вкупом в дома му, за да му върнат четиристотинте унции; те задържаха само триста и деветдесет и осем унции като съдебни разноски, а техните писари поискаха да им се заплати за написването на акта.

Задиг видя колко е опасно понякога да бъдеш много учен и се зарече следния път да не казва какво е видял.

Случай скоро се представи. Един затворник избяга от тъмницата и мина под прозорците на дома му. Разпитаха Задиг, той не отговори нищо. Тогава му доказаха, че е гледал през прозореца и за това престъпление го осъдиха да плати глоба от петстотин унции злато; според вавилонския обичай Задиг благодари на съдиите за тяхната снизходителност.

„Велики Боже! — каза си той. — За оплакване е този, който се разхожда из някоя гора, когато кучката на царицата и конят на царя са минали оттам! Колко е опасно да заставаш на прозореца! И колко е мъчно да бъдеш щастлив в този живот!“

[1] Ясписът се използвал като пробен камък, за да се установи чистотата на златото и среброто. ↑

ГЛАВА IV

ЗАВИСТЛИВИЯТ

Задиг поиска да се утеши с философия и приятелство за злините, които му бе донесла съдбата. В едно от предградията на Вавилон той имаше къща, наредена с вкус, където бе събрал всички изкуства и всички удоволствия, достойни за един почтен човек. Сутрин библиотеката му беше отворена за всички учени, а вечер трапезата му бе сложена за добра компания. Но той скоро разбра колко са опасни учените; започна голям спор върху един закон на Зороастър, който забраняваше да се яде месо от грифон.

— Как може да се забрани месо от грифон — казваха едни, — ако такова животно не съществува?

— То сигурно съществува — казваха други, — щом Зороастър изисква да не ядем месото му.

Задиг искаше да ги помири и им каза:

— Ако съществуват грифони, нека не ги ядем, ако няма грифони, ние още по-малко ще ги ядем, и по този начин всички ще спазим закона на Зороастър.

Един учен, който беше написал тринадесет тома върху свойствата на грифона и при това беше велик магьосник, побърза да отиде да обвини Задиг пред един велик маг, който се наричаше Йебор, най-глупавият измежду халдейците и по тази причина и най-фанатичният. Този човек би могъл да заповяда да набият Задиг на кол за най-голяма слава на слънцето и след това да чете молитвеника на Зороастър с по-доволен тон. Приятелят Кадор (един приятел струва повече от сто жреци) отиде да намери стария Йебор и му каза:

— Да живеят слънцето и грифоните! Внимавайте да не накажете Задиг: той е светец, държи грифони в задния си двор и не ги яде, неговият обвинител е един еретик, който се осмелява да поддържа, че зайците имат разцепен крак и не са нечисти.

— Е, и какво — рече Йебор, клатейки плешивата си глава, — трябва да набием Задиг на кол, загдето е мислил лошо за грифоните, а

другия, загдето е говорил лошо за зайците.

Кадор уреди работата чрез едно почтено момиче, на което беше направил дете и което се ползваше с благоразположението на колегията на магите. Никой не беше набит на кол, макар че мнозина доктори мърмореха и предсказваха упадъка на Вавилон.

— От какво зависи човешкото щастие! — извика Задиг. — Всички ме преследват на този свят, дори несъществуващите същества.

Той прокле учените и искаше да живее вече само в добра компания.

Събираше в дома си най-почтените хора на Вавилон и най-приятните дами, даваше изискани вечери, често предшествани от концерти и винаги оживени от очарователни разговори, от които бе съумял да прогони желанието непременно да блеснеш с духовитостта си, защото това е най-сигурният начин да не проявиш никакво остроумие и да развалиш настроението на най-блестящото общество. В избора на гозбите, както и на приятелите си, той не се водеше от суетност; защото предпочиташе действителното пред привидното и така печелеше истинско уважение, макар да не го търсеше. Точно срещу дома му живееше Аримаз, личност, чиято зла душа беше изписана на грубата му физиономия. Жлъчността му го ядеше отвътре, изпълнен бе с високомерие и на всичко отгоре бе отегчително духовит. Понеже никога не бе успял в обществото, той си отъмщаваше със злословия. Макар че беше богат, трудно успяваше да събере ласкатели в дома си. Шумът на колите, които идваха вечер в двора на Задиг, му досаждаше, а похвалите, с които го обсипваха, го дразнеха още повече. Понякога Завистливият отиваше в дома на Задиг и сядаше на трапезата, без да е канен, и разваляше радостта на компанията така, както според преданието, харпиите овонявали месото, до което се докосвали.

Един ден Аримаз реши да даде прием в чест на една дама, която вместо у него отиде да вечеря у Задиг. Друг път, разговаряйки със Задиг в двореца, те се приближиха до един министър, който покани Задиг на вечеря, без да покани Аримаз. Често пъти най-лютите омрази нямат по-дълбоки основания. Този човек, когото във Вавилон наричаха „Завистливия“, реши да погуби Задиг, защото го наричаха „Щастливия“. Случаи да вършим зло ни се представят сто пъти на ден, а възможността да извършим добро — един път в годината, както казва

Зороастър. Завистливият отиде в дома на Задиг и го завари да се разхожда из градината си с двама приятели и една дама, на която от време на време той подхвърляше ласкави думи единствено от желание да ѝ достави удоволствие. Разговорът се въртеше около войната срещу княза на Хиркания, васал на Вавилон, която царят бе благополучно завършил напоследък. Задиг, който се бе отличил с храбростта си в тази кратка война, възхваляваше много царя и още повече дамата. Той взе таблетките си, съчини в момента четири стиха и ги даде на тази красива личност. Неговите приятели го помолиха да им ги прочете. Скромността или по-скоро едно добре разбрано честолюбие не му позволи да изпълни молбата им. Той знаеше, че импровизираните стихове не са никога добри, освен за онази, в чиято чест са били написани: разчупи на две таблетката върху която ги бе написал, и хвърли двете половини в един розов храст, където приятелите му напразно ги търсиха. Внезапно заръмя ситен дъжд, всички влязоха в къщата. Завистливият, който остана в градината, търси толкова дълго, че най-после намери единия къс от таблетката. Тя бе разчупена така, че половината на всеки стих имаше смисъл и образуваше стих с по-кратка стъпка, но по една още по-странна случайност тези малки стихчета, взети заедно, също имаха смисъл и съдържаха най-ужасни оскърбления по адреса на царя. Върху този къс се четеше:

*Чрез най-големи злодеяния
седнал на престола,
в обществения мир
това е единственият враг.*

Завистливият беше щастлив за първи път в живота си. Държеше в ръцете си нещо, с което можеше да погуби един мил и добродетелен човек. Изпълнен с жестока радост, той изпрати на царя тази сатира, написана от ръката на Задиг. Хвърлиха Задиг в затвора заедно с двамата му приятели и дамата. Делото му се разгледа бързо, без да благоволят да го изслушат. Когато го отведоха да чуе присъдата си, Завистливият, който го чакаше на пътя, му извика, че стиховете му не струват нищо. Задиг не си въобразяваше, че е добър поет, но беше отчаян, че е осъден като престъпник, нанесъл обида на царя, и че са

задържали в затвора една красива дама и двама приятели заради престъпление, което не е извършил. Не му позволиха да говори, защото таблетката говореше — такъв беше вавилонският закон. И така, поведоха го към ешафода сред тълпа от любопитни, от които никой не смееше да го пожали; блъскаха се, за да разгледат лицето му и да видят дали ще умре прилично. Само родителите му биха печални, защото нямаше да получат наследството му: трите четвърти от имота му бяха конфискувани и полза на царя, а последната четвърт — в полза на завистливия.

Докато Задиг се готвеше за смъртта, папагалът на царя отлетя от балкона и кацна на един розов храст в градината на Задиг. Една праскова, която вятърът бе обрулил от едно съседно дърво, беше паднала върху къс от таблетката за писане и се бе залепила за него. Птицата вдигна прасковата и таблетката и ги отнесе в скута на монарха. Любопитният владетел прочете думите, които нямаха никакъв смисъл и като че ли бяха завършек на стихове. Той обичаше поезията, а с царе, които обичат стихове, винаги има надежда: приключението на неговия папагал го накара да се размисли. Царицата, която си спомняше какво беше написано върху другия къс от таблетката на Задиг, заповяда да ѝ го донесат.

Съпоставиха двата къса, които напълно си прилегнаха. Тогава прочетоха стиховете такива, каквито Задиг ги беше съчинил:

*Чрез най-големи злодеяния се разтърсва земята.
Седнал на престола, царят знае всичко да усмири,
в общественения мир само любовта воюва,
това е единственият враг, от който трябва да се
боим.*

Царят веднага заповяда да доведат Задиг пред него и да извадят от тъмницата двамата му приятели и красивата дама. Задиг се хвърли по очи в краката на царя и царицата и най-смирено помоли за прошка, загдето е написал лоши стихове: говори с толкова грация, духовитост и разум, че царят и царицата го по каниха пак да ги посети. Той отиде отново в двореца и им хареса още повече. Дадоха му всички имоти на Завистливия, който го беше несправедливо обвинил, но Задиг му върна

всичко и Завистливият беше трогнат единствено от удоволствието, че не е загубил имуществото си. Уважението на царя към Задиг растеше от ден на ден. Той го вземаше при всичките си развлечения и се съветваше с него във всички държавни дела. Оттогава царицата гледаше на него с такава благосклонност, която можеше да стане опасна за нея, за царя, августейшия ѝ съпруг, за Задиг и за цялото царство. Задиг почваше да вярва, че не е чак толкова трудно да бъдеш щастлив.

ГЛАВА V

ВЕЛИКОДУШНИТЕ

Наближи денят на един голям празник, който се чествуваше всеки пет години. Според вавилонските обичаи всеки пет години се оповестяваше тържествено кой гражданин е извършил най-благородното дело. Големците и магите бяха арбитри. Първият сатрап, който бе натоварен да се грижи за града, разказваше най-прекрасните дела, извършени при неговото управление. След това се гласуваше. Царят произнасяше решението. На това тържество идваха хора от всички краища на света. Победителят получаваше от ръцете на монарха една златна купа, украсена със скъпоценни камъни, и царят му казваше тези думи: „Приеми тази награда за твоето великодушие и дано боговете ми дадат много поданици, които да ти приличат!“

Когато настъпи този паметен ден, царят се появи на престола, заобиколен от големците, магите и пратениците на всички страни, дошли да присъстват на тези състезания, в които славата се печелеше не чрез пъргавостта на конете, не със силата на тялото, а с добродетел. Първият сатрап изреди с висок глас делата, които можеха да заслужат тази безценна награда. Той не говори за великодушието на Задиг, който беше върнал на Завистливия цялото му богатство; това не беше дело, с което човек можеше да се състезава за наградата.

Първият сатрап представи най-напред един съдия: поради една своя грешка, за която всъщност не бил виновен, съдията станал причина един гражданин да загуби голямо дело. Този съдия след това дал на пострадалия цялото имуществото, което било равно по стойност на претърпяната загуба.

След това посочи един младеж: макар и лудо влюбен в една девойка, за която щял да се ожени, той я отстъпил на свой приятел, който умираше от любов по нея, и дори дал зестра на момичето.

След това първият сатрап заповяда да доведат един войник, който по време на войната срещу Хиркания бил още по-голям пример на великодушие. Неприятелски войници се опитвали да отвлекат

неговата любима и той я защитава от тях. Дошли да му кажат, че други хирканийци отвличали майка му на няколко крачки оттам, напуснал с плач любимата си и изтичал да освободи майка си, върнал се след това към тази, която обичал, но тя вече беряла душа. Искал да се самоубие; майка му казала, че няма друга опора освен него, и той намерил смелост да живее.

Арбитрите клоняха към войника. Царят взе думата и каза:

— Неговата постъпка и постъпките на другите са прекрасни, но те ни най-малко не ме учудват. Вчера Задиг извърши нещо, което ме учуди. От няколко дни бях лишил от благоволения си моя министър и любимец Кореб. Гневно изказвах недоволството си от него и всички мои придворни ме уверяваха, че съм прекалено благ, надпреварваха се да хулят Кореб. Попитах Задиг какво мисли за министъра и той посмя да каже добри думи за него. Признавам, че в тези истории видях назидателни примери: как човек заплаща грешката си със собствения си имот, как друг отстъпва любимата си и как трети предпочита майка си пред любовта си, но никога не съм чул царедворец да хвали изпаднал в немилост министър, срещу когото неговият повелител е разгневен. Давам дващест хиляди жълтици на всички тези, чиито великодушни постъпки ми бяха разказани, но купата давам на Задиг.

— Ваше величество — отговори Задиг, — вие единствено заслужавате купата, защото ваше величество извърши нечуван подвиг: вие сте цар, а не се разгневихте на роба си, когато той се противопостави на увлечението ви.

Всички се възхитиха от царя и от Задиг. Съдията, който беше дал имота си, влюбеният, който беше омъжил любимата си за своя приятел, войникът, който беше предпочел спасението на майка си пред спасението на любимата си, получиха подаръците на монарха и имената им бяха записани в книгата на великодушните, Задиг получи купата. Царят спечели име на добър владетел, което не запази дълго. Този ден бе честван с по-продължителни празненства, отколкото предвиждаше законът. Споменът за тях се е запазил и до днес в Азия. Задиг казваше: „Значи, най-после съм щастлив!“ Но той се мамеше.

ГЛАВА VI

МИНИСТЪРЪТ

Царят бе загубил първия си министър. Той избра Задиг да заеме мястото му. Всички красиви дами във Вавилон възторжено одобриха този избор, защото, откакто бе основана империята, никога не бе имало толкова млад министър. Всички царедворци бяха сърдити. Завистливият плюеше кръв и носът му се подуду изумително. След като благодари на царя и на царицата, Задиг отиде да благодари също и на папагала.

— Прекрасна птицо — каза му той, — ти ми спаси живота и ме направи пръв министър. Кучката и конят на техни величества ми сториха много зло, но ти ми направи добро. Ето от какво зависят съдбините на хората! Но — добави той — такава необикновено щастие може би скоро ще изчезне.

Папагалът отговори:

— Да.

Тази дума порази Задиг. Но тъй като беше добър физик и не вярваше, че папагалите могат да бъдат пророци, той скоро се успокои и залегна да изпълнява задълженията си колкото може по-добре.

Накара всички да почувстват свещената власт на законите, но се постара никой да не почувства тежестта на неговия сан. Не ограничаваше ни най-малко разискванията на Дивана и всеки везир можеше да изкаже мнението си, без да го раздразни. Когато разглеждаше дела, съдеше не той, а законът; но когато законът беше прекалено строг, той го смекчаваше, и когато нямаше приложим закон, неговата справедливост създаваше нов закон, който човек би взел за дело на самия Зороастър.

Именно на него народите дължат великото правило: „По-добре е да рискуваш да остане ненаказан един виновен, отколкото да осъдиш един невинен.“ Той вярваше, че законите са създадени както да внушават страх у гражданите, така и да им помагат. Главната му дарба бе способността да разкрива истината, която всички хора се стараят да

забулят. Още от първите дни на управлението си той приложи тази своя дарба.

Един прочут вавилонски търговец бе умрял в Индия и бе оставил наследството си на двамата си сина, които, след като омъжат сестра си, трябвало да получат по равни части; оставил също и един дар от тридесет хиляди жълтици за онзи от двамата си сина, който го обичал повече. По-старият син му построил гробница, вторият пък прибавил част от своето наследство към зестрата на сестра си. Всички казваха: по-старият повече обича баща си, а младият обича повече сестра си: тридесетте хиляди жълтици се падат на по-стария.

Задиг нареди да доведат при него двамата братя, но поотделно. Той каза на по-стария:

— Вашият баща не е умрял, той е оздравял от последната си болест и се връща във Вавилон.

— Хвала на Бога — отговори младежът, — но аз построих гробница, която ми струва много скъпо!

След това Задиг каза същото нещо на по-малкия син.

— Хвала на Бога — отговори той, — аз ще върна на баща си всичко, което съм получил, но бих желал той да остави на сестра ми това, което съм й дал.

— Няма да върнеш нищо — рече Задиг — и ще получиш тридесетте хиляди жълтици, ти повече обичаш баща си.

Една много богата мома дала обещание за женитба на двама маги и, след като няколко месеца те я поучавали и наставлявали, тя забременяла. И двамата искали да се оженят за нея.

— Ще взема за съпруг онзи от двамата — каза тя, — който ме е поставил в положение да дам едни гражданин на империята.

— Аз извърших това добро — рекъл единият.

— Аз имах това предимство — казал другият.

— Е, добре — възразила тя, — ще призная за баща на детето онзи от вас, който ще може да му даде по-добро възпитание.

Тя родила син. И двамата маги искали да го възпитават. Спорът бе отнесен до Задиг. Той заповяда да доведат двамата маги.

— Какво ще преподаваш на твоя ученик — запитай той първия.

— Ще му преподавам — отвърна ученият маг — осемте части на речта, диалектика, астрология, науката за демоните, ще му обясня основната същност и преходните свойства, абстрактното и конкретното, монадите и предвечната хармония.

— Аз пък — каза вторият — ще се постарая да го направя справедлив и достоен да има приятели.

Задиг се произнесе:

— Дали си негов баща, или не, не зная, но ти ще се ожениш за майката.

Всеки ден в двореца пристигаха оплаквания срещу управителя на Медия, който се наричаше Иракс. Той беше голям благородник, който не бе лош по природа, но беше развален от суетността и сластолюбието. Рядко търпеше да му кажат нещо и никой не се осмеляваше да му противоречи. Беше по-суетен от паун, по-сладоострастен от гълъб, по-ленив от костенурка, наслаждаваше се само на лъжовна слава и на празни удоволствия. Задиг се зае да го поправи.

Изпрати му от страна на царя един диригент с дванадесет певци и двадесет и четири цигулари, домоуправител с шестима готвачи и четирима церемониалмайстори, които не трябваше да го оставят сам нито за миг. Заповедта на царя гласеше, че етикетът трябва да бъде съблюдаван без никакви нарушения и ето как се развиха нещата.

Първия ден, щом сластолюбивият Иракс се събуди, диригентът влезе при него заедно с певците и цигуларите, изпълниха една кантата, която трая два часа и на всеки три минути се повтаряше следният припев:

Колко велики са неговите заслуги!

Каква грация! Какво величие!

О, колко доволен от себе си трябва да бъде негова светлост!

След като изкараха кантатата, един шамбелан му държа реч от три четвърти час, в която нарочно възхваляваше всички добри качества, които му липсваха. Щом свърши приветствието, заведоха го на трапезата под звуците на музика. Обедът трая три часа. Щом отвореше уста да заговори, първият шамбелан казваше: „Той, ще бъде прав.“ Едва бе произнесъл няколко думи, и вторият шамбелан се провикваше: „Той е прав.“ Дватама други шамбелани избухваха в смях

при духовитостите, които Иракс казваше или би трябвало да каже. След обед му повториха кантатата.

Първият ден му се стори прекрасен, той смяташе, че царят на царете му оказва чест според заслугите; вторият му изглеждаше по-малко приятен; третият беше тягостен; четвъртият беше непоносим; петият беше мъчение. Най-после, вбесен да слуша непрекъснато да му пеят: „О, колко трябва да бъде доволен от себе си негова светлост“, да чува постоянно, че е прав и да бъде поздравяван всеки ден с речи в същия час, Иракс писа в двореца, за да моли царя да благоволи да повика обратно церемониалмайсторите, музикантите и домоуправителя. Той обеща за в бъдеще да бъде по-малка суетен и по-прилежен; нареди по-малко да му кадят тамян, уреждаше по-малко празненства и беше по-щастлив, защото, както е казано в Садер^[1]: „Винаги удоволствие — не е удоволствие“.

[1] Съкратено издание на Зенд, свещената книга на брамините.
— Б.а. ↑

ГЛАВА VII

СПОРОВЕТЕ И АУДИЕНЦИИТЕ

Така Задиг проявяваше всеки ден тънката проникателност на своя ум и добротата на сърцето си, хората се възхищаваха от него и въпреки това го обичаха. Той минаваше за най-щастливия от всички хора, името му се носеше из цялата империя: всички жени му хвърляха погледи крадешком, всички граждани славеха справедливостта му, учените гледаха на него като на свой оракул, дори жреците признаваха, че знае повече, отколкото старият велик маг Йебор. По това време никой вече не мислеше да завежда дело срещу него заради грифоните, хората вярваха само това, което на него му изглеждаше вероятно.

От хиляда и петстотин години във Вавилон се водеше голям спор, който разделяше империята на две непримирими секти: едната твърдеше, че в храма на Митра винаги трябва да се влиза с левия крак, другата секта пък се отвърщаваше от този обичай и винаги влизаше с десния крак. Чакаха деня на тържествено чествания празник на свещения огън, за да разберат коя секта Задиг ще вземе под свое покровителство. Цялата Вселена бе вперила очи в двата му крака, целият град беше в очакване и се вълнуваше. Задиг влезе в храма, като подскачаше със събрани крака, и след това с красноречиво слово доказа, че Богът на небето и земята, който няма предпочитание към никого, не отдава по-голямо значение на левия крак, отколкото на десния. Завистливият и жена му твърдяха, че в речта му нямало достатъчно образи, че не бил разтърсил достатъчно планините и хълмовете.

— Той е сух и му липсва дарба — казваха те. — У него нито морето отстъпва, нито звездите падат, нито слънцето се стопява като восък; не владее хубавия ориенталски стил.

Задиг се задоволяваше да има стила на разума. Всички бяха за него не защото беше на прав път, не защото беше разумен, не защото беше приятен, а защото беше първи везир.

Той също така щастливо завърши голямото дело между белите и черните маги. Белите поддържаха, че е неблагоприятно да се обръщаш на изток, когато се молиш на Бога зимно време; черните пък твърдяха, че Бог се отвращава от молитвите на хората, които се обръщат лятно време на запад. Задиг заповяда всеки да се моли, както си иска.

Той откри тайната да свършва сутрин частните и държавни дела, а през останалата част от деня се занимаваше с разхубавяването на Вавилон. Заповядваше да представят трагедии, на които хората плачат, и комедии, на които се смеят, нещо, което отдавна бе излязло от мода и което той възкреси, защото имаше добър вкус. Задиг не си въобразяваше, че разбира повече от артистите; награждаваше ги с отличия, правеше им благодеяния и ни най-малко не завиждаше тайно на славата им. Вечер Задиг много забавляваше царя и особено царицата. Царят казваше: „Какъв велик министър!“ Царицата казваше: „Какъв мил министър!“ И двамата добавяха: „Щеше да бъде много жалко, ако го бяха обесили.“

Никога човек, заемащ висока длъжност, не е бил принуден да дава толкова аудиенции на дамите. Повечето от тях идваха да му говорят за дела, които не съществуваха, само за да могат да започнат някоя история е него. Жената на Завистливия се яви измежду първите; тя му се закле в Митра, в Зенд-Авеста и в свещения огън, че винаги се е отвращавала от поведението на мъжа си, след това му довери, че мъжът ѝ е ревнив и груб, подметна, че боговете го наказали, като го лишили от действието на свещения огън, който прави единствено човека подобен на безсмъртните. Накрая направи така, че жартиерата ѝ да падне от крака ѝ. Задиг я вдигна с обичайната си учтивост, но не я постави обратно на коляното на дамата и тази малка грешка, ако това е грешка, стана причина за най-ужасни нещастия. Задиг забрави за случката, но жената на Завистливия мисли много за нея.

Всеки ден се представяха нови дами. Тайните вавилонски летописи твърдят, че веднъж Задиг се поддаде на изкушението, но не изпитал наслада и целувал любовницата си разсеяно. Тази, която той дари със своята благосклонност, без дори да я забележи, беше една от прислужниците на царица Астарте. За да се утеши, тази нежна вавилонка си казваше: „Този мъж трябва наистина да има страшно много държавни грижи главата си, защото мисли за тях дори когато прави любов.“ В онези мигове, когато повечето мъже не продумват

дума или пък произнасят само свещени слова от устата на Задиг се изтръгна викът: „Царицата!“ Вавилонката си помисли, че той най-после е дошъл на себе си и че ѝ казва: „Моя царице.“ Но Задиг все така разсеян произнесе името на Астарте. Дамата, която в тези мигове на блаженство тълкуваше всичко в своя полза, си въобрази, че той иска да каже: „Вие сте по-красива от царица Астарте.“ Тя излезе от сарая на Задиг отрупана с твърде хубави подаръци и отиде веднага да разкаже своето приключение на Завистливата, нейната задушевна приятелка, която това предпочитание жегна жестоко.

— Той дори не благоволи да ми сложи тази жартиера на коляното — каза тя — и аз не желая повече да я използвам.

— О, о — каза Щастливата на Завистливата, — вие носите същите жартиери като царицата! Значи, ги купувате от същата търговка!

Завистливата се замисли дълбоко, не отговори нищо и отиде да се посъветва с мъжа си — Завистливия.

Междувременно Задиг си даваше сметка, че е винаги разсеян, когато приема просители и когато раздава правосъдие, не знаеше на какво да отдаде тази залисаност; и това беше единствената му мъка.

Той сънува странен сън: стори му се, че лежи на изсъхнали треви, размесени с тръни, които го бодат, после като че ли лежеше на меко легло, покрито с рози; изпод тях изпълзя змия, която го клъвна в сърцето с острия си отровен език. „Уви — каза си той, — доста дълго лежах на тези сухи и бодливи треви, сега съм върху легло от рози, но кой ли ще бъде змията?“

ГЛАВА VIII

РЕВНОСТТА

Нещастieto на Задиг дойде от самото му щастие и особено от достойнствата му. Всеки ден той разговаряше с царя и Астарте, неговата височайша съпруга. Желанието да се хареса — то е за духа това, което е накитът за красотата — удвояваше чара му като събеседник, неговата младост и чар неусетно направиха на Астарте впечатление, за което тя отначало не си даваше сметка. Страстта растеше в невинната ѝ душа. Астарте без угризения и страх се отдаваше на удоволствието да вижда и слуша човека, който беше най-скъп на съпруга ѝ и на държавата, не преставаше да го хвали пред царя, говореше за него на придворните си дами и те притуряха още по-големи похвали. Всичко това забиваше все по-дълбоко в сърцето ѝ стрелата, която тя не чувстваше. Правеше му подаръци, в които влагаше повече нежност, отколкото смяташе, че влага, мислеше, че му говори като царица, доволна от неговата служба, а понякога изразите ѝ бяха на развълнувана жена.

Астарте беше много по-красива от Семир, която толкова мразеше еднооките, както и от онази, която искаше да отреже носа на мъжа си. Непринудеността на Астарте, нейните нежни думи, от които почваше да се изчервява, погледите, които искаше да отвърне и които се впиваха в очите му, запалиха в сърцето на Задиг огън, който го учуди. Той се бори, обърна се за помощ към философията, която винаги му бе помагала, извлече от нея познания, но не получи облекчение. Дългът, признателността, оскърблението на царското величие бяха в неговите очи като богове на отмъщението, той се бореше, печелеше, но тези победи, които трябваше да извоюва всеки миг, му струваха стенания и сълзи. Вече не смееше да говори на царицата с онази мила непринуденост, така очарователна и за двамата, очите му се замъгляваха, думите му бяха принудени и несвързани, свеждаше очи и когато неволно погледът му се обръщаше към Астарте, той срещаше навлажнените очи на царицата, които го пронизваха с огнените си

стрели. Те сякаш си казаха един на друг: „Ние се обожаваме, а не смеем да се обичаме; и двама горим в огън, който осъждаме.“

Задиг излизаше от стаята ѝ с блуждаещ поглед, замаян, а на сърцето му тежеше непосилно бреме. Бе така дълбоко смутен, че разкри тайната си на своя приятел Кадор подобно на човек, който, след като дълго е подтискал острото си страдание, най-после издава болката си с вик, изтръгнат от нетърпимия ѝ пристъп и със студена пот, обляла челото му.

Кадор му каза:

— Аз вече открих чувствата, които искахте да скриете от себе си. Страстите имат признаци, които не лъжат. Разсъдете сам, драги ми Задиг, щом аз мога да прочета какво става в сърцето ви, нима царят няма да открие в него чувството, което го оскърбява? Единственият му недостатък е, че е най-ревнивият мъж на света. Вие устоявате на страстта си с повече сила, отколкото царицата се бори срещу своята страст, защото сте философ и защото сте Задиг. Астарте е жена. Тя оставя погледите си да говорят с такова неблагоприятие, защото смята, че още няма вина. За нещастие тя е спокойна за целомъдрието си и затова пренебрегва необходимата външна сдържаност. Ще треперя за нея, докато няма в какво да упреква себе си. Ако двамата се бяхте разбрали, щяхте да съумеете да измамите всички очи; една зараждаща се и подтискана страст избухва, една задоволена любов знае да се крие.

Задиг изтръпна при това предложение да измами царя, своя благодетел, никога преди не беше толкова предан на своя господар, както след като се провини пред него с неволната си простъпка. Царицата обаче произнасяше тъй често името на Задиг, лицето ѝ така пламваше в огън, когато го произнасяше, беше ту оживена, ту объркана и разстроена, когато му говореше в присъствие на царя, обхващаше я такава дълбока мечтателност, щом Задиг си отиваше, че царят се смути. Той повярва на всичко това, което виждаше, въобрази си всичко онова, което не виждаше. Особено му се хвърли в очи, че и пантофите на жена му, и чехлите на Задиг бяха все сини, и че панделките на жена му бяха жълти, но и шапката на Задиг беше жълта, това бяха страшни указания за един деликатен владетел. В неговата огорчена душа съмненията се превърнаха и увереност.

Всички роби на царе и царици са шпиони на техните сърца. Скоро всички разбраха, че Астарте е нежна, а Моабдар — ревнив.

Завистливият настоя пред Завистливата да изпрати на царя жарттиерата си, която беше подобна на жарттиерите на царицата. И като връх на злощастиято, жарттиерата беше синя. Монархът мислеше вече само за начина, по който да си отмъсти. Той реши да отрови царицата през нощта и да заповяда да удушат Задиг призори. Заповедта бе дадена на един безжалостен евнух, изпълнител на царските отмъщения. По това време в спалнята на царя имаше едно дребно джудже, което беше нямо, но не беше глупаво. Търпяха го навсякъде, подобно на домашно животно, то беше свидетел на всичко най-тайно, което ставаше в двореца. Това нямо джудже беше много привързано към царицата и Задиг. С изненада и ужас то чу как царят заповяда да ги погубят. Но как да постъпи, за да осуети тази страшна заповед, която щеше да бъде изпълнена след няколко часа? То не знаеше да пише, но се бе научило да рисува и особено умееше да постига известна прилика в рисунките си. Джуджето прекара част от нощта да рисува това, което искаше да съобщи на царицата. В единия ъгъл на картината се виждаше царят, пламнал от ярост, как заповядва на евнуха си, на масата имаше синя връв и един съд, а до тях сини жарттиери и жълти панделки, в средата на картината царицата издъхваше в прегръдките на придворните си дами, а Задиг лежеше удушен в краката ѝ. На хоризонта бе нарисувано изгряващо слънце, за да се покаже, че тази ужасна екзекуция трябва да се извърши при първите лъчи на зората. Щом завърши производението, джуджето изтича при една от прислужничките на Астарте, събуди я и ѝ даде да разбере, че трябва незабавно да отнесе тази рисунка на царицата.

И така, посред нощ на вратата на Задиг се похлопа. Събудиха го и му предадоха бележка от царицата. Той помисли, че сънува и отвори писмото с разтреперани ръце. Каква бе неговата изненада и кой би могъл да изрази смайването и отчаянието, които го обхванаха, когато прочете тези думи: „Бягайте, още в този миг, иначе ще ви отнемат живота! Бягайте, Задиг, заповядвам ви в името на нашата любов и на жълтите ми панделки. Аз не съм виновна, но чувствам, че ще умра като престъпница.“

Задиг едва имаше сили да проговори. Прати да повикат Кадор и, без да му каже нито дума, му подаде бележката. Кадор го накара да се подчини и да поеме веднага пътя за Мемфис.

— Ако се осмелите да отидете при царицата — каза му той, — само ще ускорите смъртта ѝ. Ако говорите на царя, също ще я погубите. Аз се нагърбвам със съдбата ѝ, вие следвайте вашата. Ще пръсна слух, че сте поел пътя за Индия и скоро ще дойда да ви намеря, за да ви съобщя какво е станало във Вавилон.

Още в същия миг Кадор заповяда да докарат две от най-бързите камили пред една тайна врата на двореца. Натовари на една от тях Задиг, когото трябваше да носят, защото едва си държеше душата. Придружаваше го само един слуга. И скоро Кадор, изпълнен с учудване и скръб, загуби от погледа си своя приятел.

Когато стигна до върха на един хълм, от който се виждаше Вавилон, именитият бежанец обърна поглед към двореца на царицата и изгуби съзнание, а когато се свести, започна да пролива сълзи и да призовава смъртта. Най-после, след като дълго оплаква злочестата съдба на най-милата от всички жени, на първата царица в света, той се обърна към себе си и извика:

— Какво е човешкият живот? О, добродетел, за какво си ми послужила досега? Две жени ми изневериха недостойно, третата, която не е виновна в нищо и по-хубава от другите, сега ще умре! Всичко най-добро, което има у мен, е винаги било източник на проклетия и аз бях издигнат до върха на славата само за да падна в най-ужасната бездна на нещастieto. Ако бях лош като толкова други, щях да бъда щастлив като тях.

Смазан от тези печални разсъждения, с очи, премрежени от мъка, със смъртнобледо лице, с душа, потънала в безкрайно мрачно отчаяние, той продължи пътуването си към Египет.

ГЛАВА ІХ

БИТАТА ЖЕНА

Задиг намираше пътя си по звездите. Съзвездиеото Орион и блестящата звезда Сириус го водеха към египетския град Каноп. Той се възхищаваше от тези огромни кълба от светлина, които за нашите очи изглеждат като слаби искрици, докато Земята, която в действителност е само една незабележима точка в природата, изглежда на нашата алчност като нещо толкова велико и благородно. Тогава той виждаше хората такива, каквито са всъщност — насекоми, които се разкъсват едни други, кацнали върху малък атом от кал. Това вярно сравнение, което му показваше нищожеството на собственото му същество и нищожеството на Вавилон, като че ли изличаваше нещастията му. Душата му се устремяваше в безкрая и откъсната от сетивата, съзерцаваше неизменния ред на Вселената. Но когато по-късно, възвърнал се към себе си, надникваше в сърцето си, той си мислеше, че заради него Астарте е може би вече мъртва, тогава Вселената изчезваше пред очите му и в цялата природа той виждаше само умиращата Астарте и нещастния Задиг. Отдавайки се на тези приливи и отливи на възвишена философия и на смазваща скръб, той приближаваше границата на Египет. Неговият верен слуга бе вече влязъл в първото египетско селище, за да му потърси подслон. Междувременно Задиг се разхождаше сред градините, които ограждаха селото. Недалеч от главния път той видя една разплакана жена, която призоваваше небето и земята на помощ, и един разгневен мъж, който вървеше след нея. Той я настигна и жената започна да прегръща коленете му. Мъжът я обсипа с удари и упреци. По жестокостта на египтянина и по непрестанните молби за прошка, които дамата му отправяше, Задиг заключи, че мъжът е ревнивец, чиято жена му е изневерила. Когато се вгледа в жената, която бе трогателно красива и дори приличаше малко на нещастната Астарте, той се почувства обзет от състрадание към нея и от отвращение към египтянина.

— Помогнете ми — извика тя на Задиг сред ридания. — Изтръгнете ме от ръцете на най-жестокия мъж на света, спасете ми живота.

При тези викове Задиг се спусна и застана между нея и варварина. Той имаше известни познания по египетски и заговори на този език:

— Ако у вас има капка човечност, заклевам ви да пощадите красотата и слабостта. Как можете да оскърбявате така едно великолепно творение на природата, което е в нозете ви и няма друга защита освен сълзите си?

— О! — извика разгневеният египтянин, — значи, и ти също я любиш! На теб трябва да си отмъстя.

Казвайки тези думи, той пусна дамата, която бе хванал с една ръка за косите, грабна копието си и замахна да прободне чужденеца. Задиг, който беше хладнокръвен, лесно избегна удара на един разярен човек. Той хвана копието близо до железния му връх. Единият искаше да си издърпа оръжието, а другият — да го изтръгне от ръцете му. Най-после копието се счупи в ръцете им. Египтянинът измъкна сабята си, Задиг извади своята. Втурнаха се един към друг. Египтянинът замахваше безразборно безброй пъти, Задиг сръчно отбиваше всичките удари. Седнала на моравата, дамата оправяше прическата си и ги гледаше. Египтянинът беше по-едър от своя противник, Задиг беше по-сръчен. Той се биеше като човек, чиято ръка се ръководи от главата, а противникът му — като побеснял човек, у когото сляп гняв насочва движенията му както дойде. Задиг успя да се доближи до него и го обезоръжи и докато египтянинът, още повече разярен, искаше да се нахвърли върху противника си, той го сграбчи, притисна го, събори го на земята и опря меча си върху гърдите му, и му предложи да му подари живота. Извън себе си от ярост, египтянинът измъкна кинжала си и рани Задиг в същия миг, в който победителят му прощаваше. Възмутен, Задиг заби меча си в гърдите му. Египтянинът нададе ужасен вик, започна да се мята и издъхна. Тогава Задиг се приближи към дамата и ѝ каза смирено:

— Той ме принуди да го убия. Аз отмъстих за вас. Вие сте освободена от най-жестокия мъж, когото някога съм виждал. Какво искате сега от мен, госпожо?

— Да пукнеш, злодеецо — отвърна му тя, — да пукнеш, ти уби любовника ми! Бих искала да ти разкъсам сърцето!

— Наистина, госпожо, странен мъж имате за любовник — отговори ѝ Задиг. — Биеше ви с всичка сила, искаше да ми отнеме живота, защото ме заклехте да ви помогна.

— Бих желала още да ме бие — поде дамата с плач. — Наистина заслужавах да ме бие, дадох му повод за ревност. О, защо господ не направи да ме бие още, а ти да бъдеш на негово място!

По-изненадан и по-разгневен от когато и да било през живота си, Задиг ѝ рече:

— Госпожо, колкото и да сте красива, заслужавате да ви набия на свой ред и аз, защото сте крайно своенравна, но няма да си направя този труд.

След това се качи на камилата си и тръгна към селото. Едва бе изминал няколко крачки, той чу конски тропот и се обърка. Четирима вавилонски конници препускаха бясно. Като видя жената, единият от тях извика:

— Тази е! Такава жена ни описаха.

Те ни най-малко не обърнаха внимание на мъртвеца и веднага хванаха дамата. Тя не преставаше да крещи към Задиг:

— Помогнете ми още веднъж, благородни чужденецо. Моля ви да ми простите, загдето се оплаквах от нас. Помогнете ми и аз ще бъда ваша до гроб.

Но на Задиг му беше минало всяко желание да се бие вече за нея.

— Разправяйте това другиму — отвърна той. — Вече няма да ме хванете.

Впрочем той беше ранен, от раната му течеше кръв и сам имаше нужда от помощ, а и видът на четиримата вавилонци, вероятно изпратени от цар Моабдар, го изпълваше с тревога. Той тръгна бързо към селото, като се чудеше защо четирима вавилонски конници бяха дошли да хванат тази египтянка, но още по-учуден беше от нрава на дамата.

ГЛАВА X

РОБСТВО

Още щом влезе в египетското село, Задиг се видя заобиколен от народ. Всички извикаха:

— Ето, този отвлече красивата Мисуф и току-що уби Клетофис!

— Господа — отвърна той, — пазил ме Господ да отвлече вашата прекрасна Мисуф, тя е прекалени своенравна. А колкото до Клетофис, съвсем не съм го убил злодейски, само се защитавах срещу него. Той искаше да ме убие, защото най-смирено го помолих да се съжали над красивата Мисуф, която той безжалостно биеше. Аз съм чужденец, който идва да търси убежище в Египет, и не е много правдоподобно човек, който идва да моли за вашето покровителство, да започне веднага да отвлеча жени и да коли хората.

По това време египтяните бяха много справедливи и човечни. Народът отведе Задиг в кметството. Най-напред превързаха раната му, а след това разпитаха и него, и слугата поотделно, за да узнаят истината. Признаха, че Задиг не е убиец, но той беше виновен, загдето е пролял човешка кръв, законът го осъждаше да бъде продаден като роб. Продадоха в полза на селото двете му камили, раздадоха на жителите всичкото злато, което носеше, а него и спътника му изложиха за продан на площада. Един арабски търговец на име Сеток спечели наддаването, но слугата, който беше по-издръжлив на умора, бе продаден много по-скъпо от господаря. Между двамата мъже не можеше да бъде направено никакво сравнение. И така, Задиг стана роб, подчинен на своя слуга. Завързаха ги заедно с верига, която поставиха на краката им, и в това положение те последваха арабския търговец в дома му. Пътем Задиг утешаваше своя слуга и се мъчеше да му внуши търпение, но по навик той правеше и разсъждения за човешкия живот.

— Виждам — казваше той, — че нещастията на моята съдба се разпростират и върху твоята. Досега всичко в живота ми е вървяло по странен начин. Бях осъден на глоба, загдето съм видял, че минава една кучка, мислех, че ще ме набият на кол заради един грифон, бях

изпратен на смърт, защото бях съчинил стихове за възхвала на царя, без малко не ме удушиха, защото царицата имаше жълти панделки, и ето ме сега роб, защото един грубиян биеше любовницата си. Но нека не губим надежда, може би един ден всичко това ще свърши; и все пак арабските търговци трябва да имат роби, и защо да не бъда аз вместо някой друг, щом съм човек като всички други? Този търговец няма да бъде безжалостен, трябва да се отнася добре с робите си, ако иска да извлече полза от тях.

Така говореше Задиг, а в дъното на душата си бе загрижен за съдбата на вавилонската царица. Два дни по-късно търговецът Сеток тръгна за пустинна Арабия заедно с робите и камилите си. Неговото племе живееше някъде към пустинята Хороб. Пътят беше дълъг и мъчителен. През време на пътуването Сеток обръщаше много повече внимание на слугата, отколкото на господаря, защото слугата товареше много по-добре камилите и всички дребни отличия получаваше той. На два дни от Хороб една камила умря: разпределиха товара ѝ между всички слуги и те трябваше да го носят на гръб. Задиг получи своята част. Виждайки всичките си роби да вървят прегърбени, Сеток се разсмя. Задиг си позволи да му обясни причината за това и му разказа за законите на равновесието. Учуденият търговец започна да го гледа с по-друго око. Като видя, че е възбудил любопитството му, Задиг с двойно по-голямо усърдие започна да го учи на много неща, които бяха от полза за търговията му: специфичното тегло на металите и на други стоки при еднакъв обем, качествата на много полезни животни и начина да направим полезни и онези, които не са; накрая търговецът си каза, че Задиг е истински мъдрец. И вече го предпочиташе пред другаря му, когото бе толкова уважавал. Той го третираше добре и нема̀ повод да се разкайва за това.

Щом пристигна при своите, Сеток най-напред поиска от един юдей да му върне петстотинте унции сребро, които му бе дал в заем в присъствието на двама свидетели, но тези двама свидетели бяха умрели и юдеят, сигурен, че не може да бъде осъден, си присвои парите на търговеца, като благодареше на Бога, че му е дал възможност да измами един арабин. Сеток сподели мъката си със Задиг, който бе станал негов съветник.

— На кое място — запита Задиг — заехте петстотинте унции на този неверник?

— На един голям камък — поде търговецът, — който се намира близо до планината Хороб.

— Какъв е нравът на вашия длъжник? — запита Задиг.

— Нрав на измамник — отвърна Сеток.

— Но аз ви питам дали е човек жив или флегматичен, съобразителен или непредпазлив.

— Измежду всички лоши длъжници — рече Сеток той е най-хитрият, когото познавам.

— Е добре — настоя Задиг, — позволете ми да говоря вместо вас пред съдията.

И действително той призова юдея пред съда и говори на съдията така:

— Стълб на трона на справедливостта, идвам от името на господаря си да поискам от този човек петстотин унции сребро, които той отказва да му върне.

— Имате ли свидетели? — запита съдията.

— Не, те са умрели; но е останал един голям камък, върху който са били броени парите и ако ваша светлост благоволи да заповяда да се донесе този камък, надявам се, че той ще свидетелства. Юдеят и аз ще останем тук да чакаме да донесат камъка, ще изпратя хора за сметка на Сеток, моя господар.

— Напълно съм съгласен — отговори съдията и се залови да разглежда други дела.

Към края на заседанието той рече на Задиг:

— Е, какво, вашият камък още ли не е пристигнал?

Засмян, юдеят отговори:

— Ваша светлост може да стои тук до утре, но камъкът все още няма да е пристигнал, той се намира на повече от шест мили оттук и ще трябват петнайсет души, за да го помръднат.

— Така! — провикна се Задиг. — Нали ви казах, че камъкът ще свидетелства; щом този човек знае къде се намира той, значи, признава, че парите са били броени на него.

Обърканият юдей бе принуден веднага да признае всичко. Съдията заповяда да го завържат за камъка и да не му дават нито да яде, нито да пие, докато не изплати парите; дългът беше изплатен веднага.

Робът Задиг и камъкът си спечелиха голяма, слава в Арабия.

ГЛАВА XI

КЛАДАТА

Възхитеният Сеток направи роба си свой задушевен приятел. Той не можеше вече да мине без него, както на времето вавилонският цар, а Задиг беше щастлив, че Сеток няма жена. У господаря си той откриваше природа, склонна към добро, голяма почтеност и здрав разум. Съжаляваше само, че според стария арабски обичай той обожаваше небесната армия, тоест слънцето, месеца и звездите. Понякога Задиг му говореше много сдържано за тези неща. Най-после му каза, че това са тела като всички други тела и че не заслужават неговата почит повече, отколкото някое дърво или скала.

— Но — казваше Сеток — това са вечни същества, от които ние получаваме всички блага; те дават живот на природата, определят годишните времена. При това те са толкова далеч от нас, че не можем да не ги почитаме.

— Вие извличате много повече полза от водите на Червено море, които носят вашите стоки чак в Индия — отвърна Задиг. — Защо те да не са толкова стари, колкото и звездите? И ако вие обожавате всичко, което е отдалечено от вас, би трябвало да обожавате и земята на гангейците, която се намира на края на света.

— О, те — казваше Сеток, — звездите, са твърде блестящи, за да не ги обожавам.

Когато дойде вечерта, Задиг запали голям брой свещи в шатрата, където щеше да вечеря със Сеток; и щом господарят му се появи, той се хвърли на колене пред запалените вошеници и им каза:

— Вечни и блестящи светлини, бъдете винаги благосклонни към мен!

След като произнесе тези думи, той седна на масата, без да гледа Сеток.

— Какво правите? — каза му учудено Сеток.

— Правя като вас — отговори Задиг, — обожавам свещите и пренебрегвам нашия общ господар.

Сеток разбра дълбокия смисъл на тази притча. Мъдростта на неговия роб влезе в душата му; той не кадеше вече тамян на творенията и обожаваше само Вечното същество, което ги бе създало.

По това време в Арабия съществуваше един ужасен обичай, пренесен първоначално от Скития, който под влиянието на брамините се бе установил в Индия и заплашваше да залее целия Изток. Когато умреше някой женен мъж, ако неговата любима жена искаше да стане светица, тя се изгаряше публично върху трупа на мъжа си. Това беше тържествен празник, който се наричаше „кладата на вдовството“. Племето, в което имаше най-много изгорени жени, беше най-уважавано. Един арабин от племето на Сеток умря и жена му, която се казваше Алмона и беше много набожна, разгласи деня и часа, когато щеше да се хвърли в огъня под звуците на тръби и барабани. Задиг обясни на Сеток колко вреден за благо на човешкия род е този ужасен обичай, изтъкна му, че се позволява всеки ден да се изгарят млади вдовици, които биха могли да дадат деца на държавата или поне да възпитат вече родените си деца, и най-последно го накара да се съгласи, че трябва да се премахне, ако е възможно, един толкова варварски обичай. Сеток отговори:

— Има повече от хиляда години, откакто в жените е влязъл този бяс да се изгарят. Кой от нас ще се осмели да промени един закон, който времето е осветило? Има ли нещо по-достойно за уважение от стари заблуди?

— Разумът е по-стар — поде Задиг. — Поговорете с вождовете на племената, а аз ще отида да намеря младата вдовица.

Задиг помоли да ѝ бъде представен; възхвалявайки нейната красота, той спечели благоразположението ѝ. След като ѝ каза колко е жалко да се хвърлят в огъня толкова прелести, той я похвали за нейната твърдост и смелост.

— Значи, толкова безумно обичахте вашия съпруг? — каза ѝ той.

— Аз ли? Ни най-малко — отговори арабската дама. — Той беше грубиянин, ревнив, непоносим мъж, но аз съм твърдо решена да се хвърля на кладата му.

— Очевидно трябва да е изключително удоволствие да бъдеш изгорен жив — рече Задиг.

— О, всяка плът изтръпва при тази мисъл — възрази дамата, — но трябва да се мине през това; аз съм набожна и ако не се изгоря

жива, ще загубя доброто си име и всички ще се подиграват с мен.

След като съумя да я убеди, че тя желае да се изгори заради хората и от суетност, Задиг дълго ѝ говори по такъв начин, че я накара наново да обикне живота и дори успя да ѝ вдъхне известна благосклонност към този, който ѝ говореше.

— Какво бихте направила — каза ѝ той, — ако не ви ръководеше суетността?

— Уви — каза дамата, — мисля, че бих ви помолили да се ожените за мен.

Задиг беше твърде изпълнен с мисълта за Астарте, за да не отклони това признание, но начаса отиде да намери главатарите на племената, каза им какво е станало и ги посъветва да създадат закон, според който да се позволява на вдовиците да се изгарят само след като са разговаряли насаме с някой младеж в продължение на цял час. Оттогава в Арабия дамите престанаха да се изгарят. Бяха задължени само на Задиг, загдето за един ден бе премахнал този жесток обичай, траял толкова векове. И така той стана благодетелят на Арабия.

ГЛАВА XII

ВЕЧЕРЯТА

Сеток, който не можеше да се раздели с този човек, в когото се беше вселила мъдростта, го заведе на големия панаир в Басра, където трябваше да отидат най-големите търговци от населените части на земята. Задиг с голямо задоволство виждаше събрани на едно място толкова много хора от различни страни. Струваше му се, че светът е едно голямо семейство, което се събира в Басра. Още на втория ден той се озова на трапезата с един египтянин, един гангейски индиец, един жител на Китай, един грък, един келт и мнозина други чужденци, които през време на честите си пътувания към Арабския залив бяха научили доста добре арабски, за да могат да разговарят. Египтянинът изглеждаше силно разгневен.

— Каква гадна страна е Басра! — казваше той. — Отказват да ми заемат хиляди унции злато, за които съм готов, да дам най-сигурната гаранция на света.

— Как така? — рече Сеток. — Срещу каква гаранция ви отказаха тази сума.

— Срещу тялото на леля ми — отвърна египтянинът. — Тя беше най-почтената жена в Египет. Винаги ме придружаваше и сега умря по пътя. Направих от нея прекрасна мумия; в моята страна бих получил всичко, което искам, ако я дам в залог. Много странно е, че тук не искат да ми дадат дори хиляда унции злато срещу такава сигурна гаранция.

Макар че се ядосваше, той посегна към една чудесна варена кокошка, но индиецът го хвана за ръката и извика с огорчение:

— О, какво ще правите?

— Ще изям тази кокошка — отвърна човекът с мумията.

— В никой случай не правете това — каза му гангеецът. — Възможно е душата на покойната да е влязла в тялото на тази кокошка, а вие сигурно няма да искате да се изложите на риска да изядете леля

си. И при това да се варят кокошки, означава открито да се оскърбява природата.

— Какво искате да кажете с вашата природа и вашите кокошки? — поде сприхавият египтянин. — Ние обожаваме един вол и все пак ядем говеждо.

— Вие обожавате вол! Възможно ли е? — рече човекът от Ганг.

— Няма нищо по-възможно! — възрази другият. — От сто трийсет и пет хиляди години имаме този обичай и никой измежду нас не възразява срещу него.

— О, сто трийсет и пет хиляди години! — рече индиецът. — Тази сметка е малко прекалена. Индия е населена едва от осемдесет хиляди години, а няма съмнение, че ние сме по-стари от вас. Брама ни е забранил да ядем говеждо, преди вие да сте се сетили да поставяте воловете на олтари или да ги печете на шиш.

— Вашият Брама е едно смешно животно в сравнение с Апис — каза египтянинът. — Какво толкова красиво е създал вашият Брама?

Браминът отговори:

— Той е научил хората да четат и да пишат и целият свят на него дължи играта на шахмат.

— Мамите се — обади се един халдеец, който седеше до него. — На рибата Оанес дължим тези големи благодеяния и е справедливо само на нея да се отдава тази почит. Всички ще ви кажат, че тя е била божествено същество, че е имала златна опашка и красива човешка глава и че е излизала от водата по три часа на ден, за да проповядва на сушата. Тя имала няколко деца, които, както е известно, до едно станали царе. Вкъщи имам нейния портрет, когото почитам както се следва. Може да ядеш говеждо, колкото искаш, но несъмнено е голямо светотатство да се вари риба. Впрочем вашият произход не е нито много благороден, нито много стар, за да оспорвате това, което твърдя. Египетският народ съществува от сто трийсет и пет хиляди години, а индийците се хвалят, че съществуват от осемдесет хиляди години, докато нашият календар от четири хиляди века. Послушайте ме, откажете се от вашите нелепости, и аз ще дам и на двама ви по един хубав портрет на Оанес.

Човекът от Камбалу взе думата и рече:

— Дълбоко уважавам египтяните, халдейците, гърците, келтите, Брама, вола Апис и хубавата риба Оанес, но може би Ли или Тиен^[1],

както някои предпочитат да го наричат, струва повече от воловете и рибите. Аз няма да говоря за моята страна, тя е по-обширна от земята на Египет, Халдея и Индия, събрани заедно. Аз не оспорвам древността на тези народи, защото е достатъчно да бъдеш щастлив и е без значение дали си древен. Но ако трябва да говорим за календари, ще кажа, че цяла Азия използва нашите и че ние имахме отлични календари още преди в Халдея да знаят аритметика.

— Вие всички сте големи невежи! — извика гъркът. — Нима не знаете, че Хаосът е баща на всичко и че формата и материята са поставили света в състоянието, в което се намира сега?

Гъркът говори дълго, но най-последно бе прекъснат от келта, който, понеже беше пил много, докато другите спореха, реши, че е по-умен от всички други. Той напсува компанията и заяви, че си заслужава да се говори само за Тевтатес и за белия имел по дъбовете, че колкото до него, той винаги си носел имел в джоба, че скитите, неговите прадеди, били единствените почтени хора, които някога са живели на света, че те действително понякога са ядели хора, но това не пречело да се изпитва дълбоко уважение към неговия народ, и че най-последно, ако някой говори зле за Тевтатес, той ще му даде да разбере. Препирнята се разгорещи и Сеток разбра, че скоро ще се пролее кръв. Задиг, който бе пазил мълчание през целия спор, най-последно стана. Обърна се най-напред към келта, защото той беше най-разярен, каза му, че има право, и му поиска малко имел, похвали гърка за неговото красноречие и смири разпалените духове, на човека от Китай каза само няколко думи, защото той се беше оказал най-разумен от всички. След това рече:

— Приятели, вие се караете за нищо, защото всички сте на същото мнение.

При тези думи всички се развикаха.

— Не е ли истина — каза той на келта, — че вие не обожавате имела, а онзи, който е създал имела и дъба?

— Несъмнено — отвърна келтът.

— И вие, господин египтянино, обожавайки бика, очевидно почитате онзи, който ви е дал волове?

— Да — каза египтянинът.

— Рибата Оанес — продължи Задиг — трябва да отстъпи пред онзи, който е сътворил морето и рибите?

— Съгласен — каза халдеецът.

— Индиецът — добави Задиг — и китаецът признават като вас едно основно начало, аз не разбрах много добре прекрасните неща, които каза гъркът, но съм сигурен, че той също признава едно върховно същество, от което зависят формата и материята.

Гъркът, от когото се възхищавах, каза, че Задиг е разбрал много добре мисълта му.

— Значи, вие всички сте на същото мнение — рече Задиг — и няма за какво да се карате.

Всички го разцелуваха. След като продаде твърде скъпо своите стоки, Сеток отведе своя приятел Задиг при племето си. Когато пристигна, Задиг научи, че в негово отсъствие са разгледали делото му и че той ще бъде изгорен на тих огън.

[1] Китайски думи, които означават: „ли“ — светлина, разум, „тиен“ — небе, и които означават също така „бог“. — Б.а. ↑

ГЛАВА XIII

СРЕЩАТА

Докато Задиг беше в Басра, жреците на звездите решиха да го накажат. Скъпоценните камъни и накитите на младите вдовици, които те изпращаха на кладата, им принадлежаха по право; да го изгорят жив, беше най-малкото наказание заради лошата шега, която им бе изиграл. И така, те обвиниха Задиг, че има погрешни схващания за небесната звездна армия, свидетелстваха срещу него и се заклеха, че са го чули да казва, че звездите не залязвали в морето. Това страхотно богохулство накара съдиите да изтръпнат, те едва не разкъсаха дрехите си, когато чуха тези нечестиви думи, и несъмнено биха ги разкъсали, ако Задиг имаше с какво да им ги плати, но в дълбокото си огорчение те се задоволиха да го осъдят да бъде изгорен на тих огън. Отчаян, Сеток се опита напразно да използва влиянието си, за да спаси своя приятел, но скоро бе принуден да млъкне.

Младата вдовица Алмона бе отново започнала да харесва живота и понеже дължеше спасението си на Задиг, който я бе освободил от заблудите ѝ, реши да го отърве от кладата. Тя обмисли добре плана си, без да спомене никому ни дума за него. Задиг трябваше да бъде умъртвен на следния ден, тя имаше само една нощ, за да го спаси. И ето как тази милосърдна и разумна жена изпълни плана си.

Тя се намаза с благовонни масла и се нагизди с най-богати и изящни накити, за да направи красотата си още по-очевидна, след това отиде да поиска тайна среща с първожреца на звездите. Когато се яви пред този достопочтен старец, тя се обърна към него с тези думи:

— Старши сине на Голямата мечка, брате на Бика, братовчеде на Голямото куче (това бяха титлите на този висш духовник), идвам при тебе да изповядам угризенията на съвестта си. Много се страхувам, че съм извършила тежък грях, като не се изгорих на кладата на скъпия си съпруг. И действително какво има да спася? Една тленна плът, която е вече съвсем повехнала. — И като каза тези думи, тя измъкна от дългите копринени ръкави голите си, великолепно изваяни,

ослепително бели ръце. — Сам виждате — рече тя колко малко струва това.

В себе си първожрецът си помисли, че това струва много. Очите му го казаха и устата му го потвърди той се закле, че никога в живота си не е виждал толкова красиви ръце.

— Уви — отвърна му вдовицата, — ръцете може да не са чак толкова лоши, колкото останалото, но ще признаете, че гърдите ми съвсем не бяха достойни за моето внимание.

И тогава тя откри най-очарователната гърд, която природата някога е създавала. Пред нея дори розова пъпка върху ябълка от слонова кост би изглеждал като брожд върху чемшир и току-що изкъпани бели агънца биха изглеждали жълтокафяви. Тази гърд, големите ѝ черни очи, изпълнени с нега, които светеха с мек блясък, бузите ѝ, обагрени с най-красив пурпур, примесен с белината на най-чисто мляко, носът ѝ, който не беше като ливанската кула, устните ѝ — два коралови ръба, зад които се криеха най-прекрасните перли на Арабско море, всичко това заедно накара стареца да се почувства като двайсетгодишен. Запъвайки се, той ѝ се обясни в любов. Като го видя така разпален, Алмона поиска милост за Задиг.

— Уви, прекрасна госпожо — отвърна ѝ той, — дори и да го помилвах, моята снизходителност не би ви помогнала, указът трябва да бъде подписан и от трима други от моите събрата.

— Все пак подпишете — каза Алмона.

— На драго сърце — рече жрецът, — при условие че вашата благосклонност ще бъде цената на моята отзивчивост.

— Вие ми правите голяма чест — каза Алмона. — Имайте само любезността да дойдете в моята спалня след залез слънце, щом блестящата звезда Шеат се покаже на хоризонта, и ще ме намерите излегната на розов диван. Тогава ще можете да правите със слугинята си каквото пожелаете.

След това тя излезе, като отнесе със себе си подписа му, и остави стареца, пламнал от любов и измъчван от съмнения в собствените си сили. През цялата останала част на деня той се къпа, изпи една настойка от исилонска канела и от скъпоценни подправки от Тидор и Тернат и зачака с нетърпение да изгрее звездата Шеат.

Междувременно красивата Алмона отиде да потърси втория жрец. Той я увери, че слънцето, месецът и всички огънове по

небосклона са само някакви блуждаещи пламъчета в сравнение с нейните прелести. Тя го помоли за същата милост и той ѝ поиска същата цена. Алмона отстъпи и определи среща на втория жрец при изгрева на звездата Алжениб. Оттам тя отиде при третия и при четвъртия жрец, от които взе по един подпис, и им даде среща при други звезди. След това тя прати да повикат съдиите в дома ѝ по важна работа. Те се отзоваха на поканата ѝ. Алмона им показа четирите подписа и им обясни на каква цена жреците бяха продали помилването на Задиг. Всеки от тях пристигна на уречения час и всеки от тях бе много учуден, когато завари там събратята си, а още повече и съдиите, пред които бе разкрита тяхната позорна постъпка, Задиг беше спасен. Сеток беше така очарован от уменията на Алмона, че я взе за жена.

ГЛАВА XIV

ТАНЦЪТ

Сеток трябваше да замине за остров Серендиб по търговски работи, но първият месец на брака, който е, както е общоизвестно, меденият месец, не му позволяваше да остави жена си, нито да помисли, че някога може да се раздели с нея. Той помоли своя приятел Задиг да направи това пътуване вместо него. „Уви — казваше си Задиг, — нима трябва да поставя още по-голямо разстояние между прекрасната Астарте и себе си? Но човек трябва да служи на благодетелите си.“ Рече това, заплака и замина.

Задиг беше отскоро на остров Серендиб и вече на него започнаха да гледат като на изключителен човек. Стана арбитър във всички спорове между търговци, приятел на мъдреците и съветник на онези малко на брой хора, които приемат съвети. Царят пожела да го види и чуе. Той веднага оцени Задиг, повярва в неговата мъдрост и го направи свой приятел. Свойското държане и уважението на царя караше Задиг да трепери. Денем и нощем мислеше за нещастиято, което му бяха навлекли благодеянията на Моабдар. „Нравя се на царя — казваше си той; — дали това няма да ме погуби?“ Обаче не можеше да избегне добрините на негово величество, защото трябва да се признае, че Набусан, цар на Серендиб, син на Нусанаб, син на Набасун, син на Санбунас, беше един от най-добрите царе в Азия, и когато човек говореше с него, трудно беше да не го обикне.

Този добър владетел беше винаги хвален, мамен и ограбван: всички се надпреварваха да грабят съкровищата му. Сановникът, който се грижеше за събирането на данъците в остров Серендиб, винаги даваше пример, който всички други чиновници вярно следваха. Царят знаеше това, поверявал бе държавната хазна на различни хора, но не бе успял да промени установения обичай да се разделят царските доходи на две неравни части, по-малката от които винаги беше за негово величество, а по-голямата — за висшите сановници.

Цар Набусан довери мъката си на мъдрия Задиг.

— Вие, който знаете толкова прекрасни неща — каза му той, — не бихте ли могъл да ми кажете някакъв начин да намеря пазител на хазната, който да не ме краде?

— Разбира се — отвърна Задиг, — зная безпогрешен начин, благодарение на който можете да намерите човек с чисти ръце.

Очарован, царят го прегърна и го запита как трябва да постъпи.

— Просто трябва да накарате всички онези, които пожелаят да заемат тази служба, да танцуват — рече Задиг — и онзи, който танцува най-леко, непременно ще бъде най-честният човек.

— Вие се подигравате с мене — каза му царят. — Какъв странен начин за избиране министър на хазната! Как, значи, вие твърдите, че онзи, който най-леко подскача, ще бъде най-способният и най-неподкупен министър!

— Аз не ви гарантирам, че ще бъде най-способният — възрази Задиг, — но ви уверявам, че несъмнено ще бъде най-почтеният.

Задиг говореше с такава увереност, че царят сметна, че той знае някакъв свръхестествен таен способ, чрез който да разпознава финансистите.

— Не обичам свръхестествените неща — рече Задиг; — хората и книгите, които говорят за чудеса, никога не са ми харесвали. Но ако ваше величество ми позволи да направя изпитанието, което му предлагам, гой ще се убеди, че моята тайна е най-простото и най-лекото нещо на света.

Когато чу, че тайната е толкова проста, Набусан, царят на Серендиб, се учуди още повече, отколкото ако бяха му казали, че се касае за някакво чудо.

— Е, добре — каза той, — действайте, както намерите за уместно.

— Оставете ме да действам — каза Задиг — и вие ще спечелите от това изпитание повече, отколкото смятате.

Още същия ден той оповести от името на царя, че всички онези, които желаят да се кандидатира за длъжността на първ сановник по събирането на данъците на негово милостиво величество Набусан, син на Нусанаб, трябва да се явят на първия ден от месеца на крокодила в преддверието на двореца, облечени в дрехи от лека коприна. Желаещите, на брой шейсет и четири души, се явиха на уречения ден. В един съседен салон бяха повикали цигулари, всичко бе готово за

бала, но вратата на салона беше затворена и за да се влезе в него, трябваше да се мине през една малка, доста тъмна галерия. Един лакей идваше да вземе кандидатите един по един и ги въвеждаше в тази галерия, където те оставаха сами няколко минути. Царят, който бе посветен в тайната, бе наредил всичките си съкровища в тази галерия. Когато всички кандидати влязоха в салона, негово величество им заповяда да танцуват. Никой никога не е танцувал по-тежко и по-тромаво; всички бяха навели глави, превили гърбове и държаха ръцете си прилепени до хълбоците.

— Какви мошеници! — шепнеше Задиг.

Само един от тях стъпваше пъргаво с протегнати ръце, с изправено тяло и със здраво стегнати прасци.

— О, какъв честен човек! Какъв почтен човек! — казваше Задиг.

Царят прегърна този добър танцьор, обяви го за министър на финансите, а всички други бяха наказани и глобени, и то напълно справедливо, защото през времето, през което бяха престояли в галерията, те така бяха напълнили джобовете си, че едва можеха да ходят. Царят бе отчаян от човешката природа, защото между тези шейсет и четирима танцьори имаше шейсет и трима крадци. Тъмната галерия бе наречена „коридорът на изкушението“. В Персия тези шейсет и трима благородници щяха да бъдат набити на кол; в други страни биха ги предали на съд, който би погълнал като съдебни разноски тройно повече пари от откраднатите и не би вложил нищо в касите на владетеля; в едно друго царство те биха се оправдали напълно и биха наредили така, че пъргавият танцьор да изпадне в немилост. А в Серендиб те бяха осъдени само да обогатят държавното съкровище, защото Набусан беше много снизходителен.

Той беше също така и много признателен — даде на Задиг една парична сума, по-голяма от най-голямата сума, която някой министър на хазната бе някога открадвал от своя господар. Задиг я използва, за да изпрати бързоходец във Вавилон, който да му донесе вест за съдбата на Астарте. Когато даваше своите нареждания, гласът му затрепера, кръвта му преля към сърцето, очите му помръкнаха и той едва не издъхна. Вестоносецът тръгна и Задиг го проследи с очи, докато се качи на кораба, върна се при царя и тъй като не виждаше нищо пред себе си, смятайки, че вече е в собствената си стая, той произнесе думата „любов“.

— О, любов! — каза царят. — Тъкмо за това се касае, вие отгатнахте мъката ми. Колко велик човек сте вие! Надявам се, че ще ме научите как да намеря жена, която да устои на всички изпитания, както ми помогнахте да намеря един безкористен министър.

Дошъл на себе си, Задиг му обеща да му служи и в любовта така, както и във финансите, макар че работата изглеждаше още по-трудна.

ГЛАВА XV

СИНИТЕ ОЧИ

— Тялото и сърцето — каза царят на Задиг. При тези думи вавилонянинът не можа да се въздържи да не прекъсне негово величество.

— Колко съм ви благодарен — рече той, — че не казахте „умът и сърцето“, защото при всички разговори във Вавилон се чуват само тези думи: човек вижда сами книги, в които се говори за сърцето и ума, а тези книги са написани от хора, които нямат нито едното, нито другото. Но, за Бога, ваше величество, продължавайте.

Набусан продължи така:

— Тялото и сърцето ми са предназначени да обичат; първата от тези две сили има всички основания да бъде задоволена. Тук аз имам сто жени на мое разположение, всички красиви, услужливи, внимателни, дори сладострастни или поне се преструват на сладострастни пред мен. Сърцето ми обаче далеч не е така щастливо. Прекалено често съм долавял, че обсипват с много ласки царя на Серендиб, но не дават и пет пари за Набусан. Не че смятам своите жени за неверни, но бих желал да намеря една душа, която да ми принадлежи. За подобно съкровище бих отстъпил стоте красавици, чиито прелести притежавам. Вижте дали между тези сто султанки ще можете да намерите една, в чиято любов мога да бъда уверен.

Както при случая с финансистите, Задиг му отговори:

— Ваше величество, оставете ме да действам. Но позволете ми най-напред да разполагам с това, което бяхте изложил в Галерията на изкушението. Ще ви дам сметка за всичко и вие няма да загубите нищо.

Царят го остави да се разпорежда напълно свободно с всичко. Задиг избра в Серендиб трийсет и трима дребни и гърбави мъже измежду най-грозните, които можа да намери, трийсет и трима от най-красивите пажове и трийсет и трима от най-красноречивите и яки жреци. На всички той предостави пълна свобода да влизат в килиите

на султанките. Всеки гърбав получи четири хиляди жълтици и още първия ден всички гърбави бяха ощастливени. Пажовете, които нямаха какво да дадат освен себе си, спечелиха победи едва след два-три дни. Жреците срещнаха малко по-големи затруднения, но най-после трийсет и три набожни султанки им се отдадоха. Царят, който бе наблюдавал тези изпитания през щорите на всички килии, остана удивен. От неговите сто жени деветдесет и девет бяха съблазнени пред очите му. Остана само една съвсем млада, съвсем отскоро дошла, до която негово величество никога не се бе доближавал. Изпратиха един, двама, трима гърбави мъже, които ѝ предложиха до двайсет хиляди жълтици; тя бе неподкупна и не можеше да сдържи смеха си, като виждаше, че тези гърбави мъже смятат, че парите ще ги направят похубави. Представиха ѝ двама от най-красивите пажове, тя отговори, че намирала царя още по-красив от тях. Пуснаха при нея най-красноречивия жрец, а след него — най-дръзкия, тя намери първия бърбив и дори не благоволи да забележи особеностите на втория.

— Сърцето е всичко — казваше тя. — Никога няма да отстъпя нито пред златото на един гърбав, нито пред грацията на един младеж, нито пред съблазните на един жрец, ще обичам Набусан, син на Нусанаб, и ще чакам той да благоволи да ме залюби.

Царят бе във възторг от радост, почуда и нежност. Взе си обратно парите, които бяха помогнали на гърбавите да прельстят султанките, и ги подари на красивата Фалиде. Това беше името на младото момиче. Той ѝ даде сърцето си и тя наистина го заслужаваше. Никога цветето на младостта не е бивало по-ярко, никога прелестите на красотата не са бивали толкова очарователни. Истината не позволява да премълчим, че Фалиде правеше лошо реверанси, но затова пък танцуваше като фея, пееше като сирена и говореше като грациите, тя беше пълна с дарби и добродетели.

Набусан, който сега беше обичан, я обожаваше. Но тя имаше сини очи и това причини най-големи нещастия. На острова съществуваше закон, който забраняваше на царете да любят онези жени, които гърците са нарекли оттогава волооки. Един първожрец бе създал този закон преди пет хиляди години, за да отнеме любовницата на първия цар на остров Серендиб. Този първи жрец бе вмъкнал анатемата на сините очи в основния закон на държавата. Всички съсловия в Империята дойдоха да укорят Набусан. Открито се

заявяваше, че приближават последните дни на царството, че кощунствата са достигнали върха си, че цялата природа е застрашена от гибелно бедствие; с една дума, че Набусан, син на Нусанаб, е влюбен в две големи сини очи. Гърбавите, банкерите, жреците и чернооките жени изпълниха царството с жалбите си.

Дивите народи, които живеят в северната част на Серендиб, се възползваха от общото недоволство. Те нахлуха в държавата на добрия Набусан. Той поиска от поданиците си да го подкрепят с пари; жреците, които получаваха половината от държавните доходи, се задоволиха да вдигнат ръце към небето и отказаха да ги сложат в касите си, за да подпомогнат царя. Те изпяха прекрасни молитви и оставиха държавата на произвола на варварите.

— О, скъпи мой Задиг, ще ме измъкнеш ли пак от това ужасно затруднение? — извика с болка Набусан.

— На драго сърце — отвърна Задиг. — Ще получите колкото си щете пари от жреците. Изоставете земите, където се намират техните замъци, и защитавайте само вашите земи.

Набусан последва съвета му: жреците дойдоха и се хвърлиха в краката на царя, молейки го за помощ. Той им отговори с една хубава песен, чиито думи бяха молитви, отправени към небето да запази земите им. Най-после жреците му дадоха пари и царят завърши войната благополучно. Така, със своите мъдри и полезни съвети и големите си заслуги Задиг си навлече непримиримата омраза на най-силните хора в държавата: жреците и чернооките жени се заклеха да го погубят, банкерите и гърбавите също не го пощадиха, дори добрият Набусан започна да го подозира. Спечелените заслуги често остават в преддверието на двореца, а съмненията влизат в кабинета според мъдрата поговорка на Зороастър. Всеки ден срещу него се отправяха нови обвинения; първото е отблъснато, второто докосва леко, третото наранява и четвъртото убива. Наплашеният Задиг, който така добре се бе справил с работите на своя приятел Сеток и чиито пари държеше у себе си, мислеше вече само как да замине от острова, реши сам да отиде да научи нещо за Астарте.

„Защото, ако остана в Серендиб — си казваше той, — жреците ще успеят да ме набият на кол. Но къде да отида? В Египет ще бъда роб, в Арабия по всяка вероятност ще бъда изгорен жив, във Вавилон

ще бъда удушен. Но все пак трябва да узная какво е станало с Астарте; нека замина и видя какво ми готви моята тъжна съдба.“

ГЛАВА XVI РАЗБОЙНИКЪТ

Задиг стигна на границата, която отделя Камениста Арабия от Сирия, и когато минаваше край един доста укрепен замък, от него изскочиха въоръжени араби, които го обкръжиха и му извикаха:

— Всичко твое ни принадлежи, а ти самият принадлежиш на нашия господар.

В отговор Задиг измъкна меча си. Неговият слуга, който беше храбър мъж, направи същото. Те повалиха мъртви първите араби, които се опитаха да ги хванат, броят им обаче се удвои. Двамата не се учудиха ни най-малко и решиха да загинат с оръжие в ръка. Двама души се защитаваха срещу цяла тълпа, такава битка не можеше да трае дълго. Господарят на замъка, наречен Арбогад, който бе видял през прозореца чудесата от храброст, които Задиг вършеше, изпита голямо уважение към него. Той слезе бързо сам да отстрани хората си и да освободи двамата пътници.

— Всичко, което минава през моите земи, мое става — каза той, — а така също и онова, което намерим на чужда земя, но вие ми изглеждате толкова храбър човек, че ви освобождавам от общия закон.

Той го въведе в замъка си и заповяда на хората си да се отнасят добре с него. Вечерта Арбогад пожела да вечеря със Задиг.

Господарят на замъка беше един от онези араби, които наричаме крадци. Но между множеството лоши дела понякога той вършеше и добрини. Крадеше с бясна алчност и раздаваше щедро наоколо си, беше смел в битките, доста благ в търговията, разпуснат на трапезата, весел в пиянството и главно — напълно откровен.

Задиг му хареса много. Разговорът се оживи и удължи вечерята. Най-после Арбогад му каза:

— Съветвам ви да постъпите на служба при мен, това е най-хубавото, което бихте могъл да направите, този занаят не е лош, един ден ще може да станете това, което съм аз.

— Мога ли да ви запитам — каза Задиг — откога упражнявате тази благородна професия?

— От най-ранна младост — поде благородникът. — Бях слуга на един доста хитър арабин, положението ми беше непоносимо. Бях се отчаял, като виждах, че по цялата земя, която принадлежи еднакво на всички хора, съдбата не ми е отредила никакъв дял. Поверих мъката си на един стар арабин, който ми рече: „Синко, не се отчайвай, имало едно време едно пясъчно зрънце, което се вайкало, че е никому неизвестна пращинка в пустинята, след няколко години то станало диамант и сега е най-хубавият накит на короната на индийския цар.“ Тези думи ми направиха впечатление, аз бях зърно пясък, реших да стана диамант. Най-напред започнах с кражба на два коня. Събрах другари и бях в състояние да ограбвам малки кервани. Така, малко по малко, премахнах несъответствието, което съществуваше между другите хора и мен. Получих своя дял от благата на този свят и дори бях обезщетен с лихва; взеха да ме уважават много, станах благородник разбойник; спечелих този замък с насилие. Сатрапът на Сирия поиска да ми го отнеме, но аз бях вече достатъчно богат, за да не се боя от нищо, дадох пари на сатрапа, срещу което запазих замъка и разширих владенията си, той дори ме натовари да събирам данъците, които Камениста Арабия плаща на царя на царете. Изпълнявах задължението си на бирник, но съвсем не задълженията си на платец.

От името на цар Моабдар великият дестерхам на Вавилон изпрати един дребен сагоап да ме удуши. Този човек пристигна тук със заповедта си. Аз бях осведомен за всичко. В негово присъствие заповядах да удушат четирима от хората, които бе довел със себе си, за да ми стегнат клупа на врата. След това го запитах колко може да спечели, ако ме удуши. Той ми отговори, че възнаграждението му можело да стигне до триста жълтици. Обясних му ясно, че при мен може да спечели повече. Направих го помощник-разбойник. Днес той е един от моите най-добри и най-богати офицери. Ако ме послушате, ще успеете като него. Никога не е имало по-добри времена за грабеж от днешните, особено откакто Моабдар беше убит и във Вавилон избухнаха смутове и безредици.

— Убит ли е Моабдар? — извика Задиг. — А какво е станало с царица Астарте?

— Нямам представа — поде Арбогад. — Всичко, което знам, е, че Моабдар полудял и е бил убит, че сега Вавилон е едно голямо разбойническо свърталище, че цялата империя е в разруха и че има още много възможности за добра плячка, а колкото до мен, и аз свърших добра работа.

— А царицата? — рече Задиг. — За Бога, не знаете ли нещо за съдбата на царицата?

— Разказвах ми за някакъв княз от Хиркания — поде той, — вероятно тя е между неговите наложници, ако не е била убита в смутовете, но аз се интересувам повече от плячка, отколкото от новини. В моите набези залових много жени, но не задържам никоя от тях. Продавам ги скъпо, когато са красиви, без да питам какви са. Хората не купуват заради името; и царица да е, ако една жена е грозна, няма да намери купувач. Може би съм продал царица Астарте, а може би е мъртва, но какво ме е еня мен? Мисля, че и вие не трябва да се тревожите повече от мен.

Докато говореше така, Арбогад пиеше здравата я всичките му мисли бяха толкова объркани, че Задиг не успя да измъкне нищо поточно от него.

Той седеше смаян, подтиснат, неподвижен. Арбогад продължаваше да пие, разправяше измислици, повтаряше непрестанно, че бил най-щастливият от всички хора, и увещаваеше Задиг да стане също така щастлив като него. Най-после, приятно замаян от винените пари, той заспа спокоен сън. Задиг прекара нощта в най-мъчителна тревога. „Как — казваше си той, — царят полудял! И е убит! Не може да не ми е жал за него. Империята се разпада, а този разбойник е щастлив. О, орис! О, съдба! Един разбойник е щастлив, а най-прелестното нещо, което природата е създала, е може би загинало по ужасен начин или живее в състояние по-лошо и от смъртта. О, Астарте, какво е станало с тебе?“

Още призори той започна да разпитва всички, които срещаше в замъка, но всички бяха заети, никой не му отговори. През нощта бяха извършили нови нападения и сега си поделяха плячката. Единственото, което можа да получи в тази шумна бъркотия, бе разрешението да си замине. Той незабавно се възползва и него, потънал повече от всякога в мъчителни размишления.

Задиг вървеше неспокоен и развълнуван, умът му бе изцяло зает с нещастната Астарте, с царя на Вавилон, с неговият верен Кадор, с щастливия разбойник Арбогад, с онази своенравна жена, която вавилоняните бяха отвлекли на границата на Египет; с една дума, той мислеше за всички пречки, които бе срещнал, и всички злощастия, които го бяха сполетели.

ГЛАВА XVII

РИБАРЯТ

На няколко левги от замъка на Арбогад Задиг се озова на брега на една рекичка. Смятайки се за най-нещастния човек на света, той продължаваше да оплаква съдбата си, когато неочаквано видя един рибар. Проснал се на брега и вдигнал очи към небето, той едва държеше мрежата си, която сякаш всеки миг щеше да падне от изнемощелите му ръце.

— Аз съм сигурно най-нещастният от всички хора — казваше рибарят. — По всеобщо признание на времето аз бях най-прочутият търговец на сметаново сирене във Вавилон, а сега съм разорен. Имах най-хубавата жена, която човек може да притежава, и тя ми изневери. Остана ми една нищо и никаква къща и с очите си видях как я разграбват и разрушават. Приютих се в една хижа, нямам никакво друго препитание освен риболова, а не мога да улова нито една риба. О, моя мрежо, няма да те хвърлям вече във водата, а сам ще се хвърля в нея.

Като изрече тези думи, той стана и се приближи към реката с вид на човек, който се готви да скочи във водата, за да тури край на живота си.

„Как! — каза си Задиг. — Значи, има хора по-нещастни и от мен!“ Тази мисъл бе мигновено последван от пламенно желание да спаси живота на рибаря. Той изтича при нещастника, спря го, започна да го разпитва с най-дълбоко съчувствие и да го утешава. Твърдят че човек е по-малко нещастен, когато не само той нещастен, но според Зороастър това не се дължи и злорадство, а на нужда. Изпадналият в злочестина човек тогава се чувства привлечен към всеки клетник като към свой подобен. Радостта на един щастлив човек би била оскърбление, но двама нещастници са като два слаби храста, които се опират един на друг, за да устоят на бурята.

— Защо се оставяте да ви сломят нещастията? — каза Задиг на рибаря.

— Защото не виждам изход — отговори рибарят. — Аз бях най-уважаваният човек в село Дерабак, близо до Вавилон, и с помощта на жена си правех най-хубавите сметанови сиренета в цялата империя. Царица Астарте и прочутият министър Задиг страшно ги обичаха. Бях доставил в домовете им шестстотин калъпа сирене. Отидох един ден в града, за да ми платят; когато пристигнах във Вавилон, научих, че царицата и Задиг, са изчезнали. Изтичах в дома на господин Задиг, когото никога не бях виждал. Там заварих стрелците на великия дестерхам, които, снабдени с царска грамота, най-законно и методично разграбваха имуществото му. Изтичах до кухнята на царицата — там неколцина от придворните ми казаха, че тя била мъртва, други казваха, че била в затвора, трети твърдяха, че била забягнала, но всички ме увериха, че сиренето няма да ми бъде платено. Отидох с жена си при господин Оркан, който е един от моите клиенти. Помолихме го да ни помогне в тая беда. Той взе под свое покровителство жена ми, но мен отказа да защити. Тя беше по-бяла от сметановото сирене, с което започнаха нещастията ми; пурпурът, който носят от Тир, не блести по-ярко от руменината, която оживяваше бялото ѝ лице. И затова Оркан я задържа, а мен изгони от дома си. Написах на скъпата си жена отчаяно писмо. Тя отвърнала на приносителя: „О, да, да! Познавам човека, който ми пише. Казват, че правел чудесно сметаново сирене. Нека ми доставят от това сирене и да му го платят.“ В нещастията си реших да се обърна към правосъдието.

Останали ми бяха шест унции злато: трябваше да дам две унции на правника, с когото се посъветвах, две — на прокурора, който се зае с моето дело, две — на секретаря на първия съдия. Платих всичко това, но делото още не започваше. Бях вече изразходвал повече пари, отколкото струваха сиренето и жена ми. Върнах се на село с намерение да продам къщата си, за да си възвърна жената.

Къщата ми струваше не по-малко от шейсет златни унции, но хората виждаха, че съм беден и принуден бързо да я продам. Първият, към когото се обърнах, ми предложи трийсет унции, вторият — двайсет, а третият — десет. Най-после бях готов да сключи сделката, толкова бях заслепен, но по това време князът на Хоркания нахлу във Вавилония, опустошавайки всичко по пътя си. Моята къща беше най-напред разграбена, а след това изгорена.

След като загубих така парите си, жена си и къщата си, аз се оттеглих в този край, където, както виждате, съм и сега. Опитах се да преживея с рибарския занаят, но и рибите, като хората, се подиграват с мен. Не мога да уловя нищо, умирам от глад и без вас, височайши утешителю, щях да завърша живота си в реката.

Рибарят не разказа историята си наведнъж, защото Задиг, развълнуван и покъртен, постоянно го прекъсваше:

— Как, не знаете ли нищо за съдбата на царицата?

— Не, господине — отговаряше рибарят, — зная само, че царицата и Задиг не ми платиха сметановото сирене, че Оркан ми отне жената и че съм в отчаяно положение.

— Утешавам се с мисълта — рече Задиг, — че няма да загубите всичките си пари. Чувал съм за този Задиг, той е честен човек и ако се завърне във Вавилон, както се надявам, ще ви плати повече, отколкото ви дължи. Но колкото до жена ви, която не е така почтена, съветвам ви да не се опитвате да си я възвърнете. Послушайте ме, идете във Вавилон. Аз ще бъда там преди вас, защото имам кон, а вие ще вървите пеш. Обърнете се към знаменития Кадор, кажете му, че сте срещнал неговия приятел и ме чакайте при него. Хайде, тръгвайте. Може би няма да бъдете все нещастен... О, всемогъщи Орозмад! — продължи той. — Вие си служите с мен, за да утешите този човек; а с кого ще си послужите, за да утешите мен?

И докато говореше така, Задиг даде на рибаря половината от парите си, които бе донесъл от Арабия. Смаян и възхитен, рибарят целуваше краката на приятеля на Кадор и казваше:

— Вие сте моят ангел-спасител.

Но Задиг продължаваше да го пита за новини и да пролива сълзи.

— Как, господарю — извика рибарят, — нима и вие сте тъй нещастен, вие, който вършите добро?

— Сто пъти по-нещастен от вас — отвърна Задиг.

— Но как може да бъде така — казваше човечецът, — че онзи, който дава, да е по за оплакване от този, който получава?

— Вашето най-голямо нещастие е нуждата — поде Задиг, — а за моята злочестина причина е сърцето ми.

— Нима Оркан е отвлякъл и твоята жена? — запита рибарят.

Тези думи припомниха на Задиг всичките му приключения. Той си повтаряше целия низ от нещастия, които го бяха сполетели от

кучката на царицата до пристигането си при разбойника Арбогад.

— О, Оркан заслужава да бъде наказан — каза той на рибаря. — Но обикновено именно такива хора са любимци на съдбата. Както и да е, идете при господин Кадор и ме чакайте.

Те се разделиха. Рибарят тръгна, като благодареше на съдбата, а Задиг препусна, оплаквайки злата си орис.

ГЛАВА XVIII

БАЗИЛИКЪТ

Задиг стигна до една хубава поляна, където видя няколко жени, които много старателно търсеха нещо. Той си позволи да се приближи до една от тях и да я запита дали може да има честта да им помогне да намерят това, което търсят.

— В никакъв случай! — отговори сирийката. — Токи, което търсим, може да бъде докосвано само от жени.

— Колко странно! — каза Задиг. — Мога ли да се осмеля да ви помоля да ми кажете какво е това нещо, което е позволено да се докосват само жени?

— Търсим базилик^[1] — отговори тя.

— Базилик ли, мадам! А защо, моля ви се, търсите базилик?

— За нашия повелител и господар Огул, чийто замък виждате на брега на реката, в края на поляната. Ние сме негови смирени робини. Господарят Огул е болен; неговият лекар му предписа да изяде един базилик, сварен в розова вода, и понеже базиликът е много рядко животно, което се оставя да бъде хванато само от жени, господарят Огул обеща да вземе за своя любима жена онази от нас, която му донесе базилик. Затова оставете ме да търся, моля ви се, защото сам виждате какво ще ми струва, ако бъда изпреварена от някоя от моите другарки.

Задиг остави сирийката и другите жени да търсят базилик и продължи пътя си през поляната. Той стигна до брега на едно поточе, където видя една друга жена, която седеше на тревата и не търсеше нищо. Тя имаше величествена осанка, но лицето ѝ бе покрито с було. Седеше наведена близо до потока и от гърдите ѝ се изтръгваха дълги въздишки. В едната си ръка държеше пръчица, с която изписваше букви върху ситния пясък между тревата и водата. Задиг любопитства да види какво пише тази жена, приближи се и видя буквата З, после едно А. Той се учуди. После се появи едно Д и той подскочи. Никога не е имало по-изненадан човек от него, когато видя

двете последни букви на името си. Постоя известно време неподвижен. Накрая наруши мълчанието с прекъсван от вълнение глас:

— О, благородна госпожо, простете на един чужденец, на един нещастник, че се осмелява да ви запита по каква странна случайност вижда тук името на Задиг, написано от вашата божествена ръка?

Щом чу този глас и тези думи, дамата вдигна с разтреперана ръка булото си, погледна Задиг и простена от умиление, изненада и радост. Пред напора на всички тези разнообразни чувства, които нахлуха наведнъж в душата ѝ, тя припадна в прегръдките му. Това беше самата Астарте, царицата на Вавилон, тази, която Задиг обожаваше и се упрекваше, че обожаваше, беше тази, за която бе пролял толкова сълзи и за чиято съдба се бе толкова страхувал. За миг неговите сетива отказаха да му служат, но той бързо се съвзе и впи поглед в очите на Астарте, които се отваряха наново, изпълнени любовна нега, изумление и нежност.

— О, безсмъртни сили — извика той, — вие, които ръководите съдбините на нас, слабите смъртни, нима наистина ми връщате Астарте? И в какво време, на какво място и в какво състояние я виждам аз!

Той се хвърли на колене пред Астарте и притаен челото си в праха пред краката ѝ.

Царицата на Вавилон го вдигна и го накара да седне до нея на брега на потока, избърса няколко пъти очите му, от които непрестанно бликаха сълзи. Двадесет пъти подхващаше тя разказа си, но стенанията на Задиг прекъсваха думите ѝ. Питаше го каква щастлива случайност ги е събрала и, задавайки все нови въпроси, не го оставяше да ѝ отговори. Започваше да разправя нещастията си и искаше да чуе за нещастията на Задиг. Най-после, след като двамата поуспокоиха развълнуваните си сърца, Задиг ѝ разказа с няколко думи какви приключения са го довели в тази ливада.

— О, нещастна и високоуважавана царице, как така ви намирам в това затънтено място, облечена като робиня, заедно с други робини, които търсят някакъв базилик, за да го сварят с розова вода по предписание на лекаря?

— Докато те търсят базилик — рече красивата Астарте, — аз ще ви разкажа всичко, което изстрадах, но прощавам на небето, понеже ви срещнах наново. Знаете, че царят, моят съпруг, ви завиждаше, загдето

сте най-милият от всички хора, и затова една нощ реши да заповяда да ви удушат, а мен да отровят. Знаете как небето позволи моето няма джудже да ме предупреди за заповедта на негово върховно величество. Веднага след като верният Кадор ви накара да ми се подчините и да заминете, той се осмели да влезе посред нощ в спалнята ми през един таен вход. Отведе ме в храма на Орозмад, където магът, негов брат, ме затвори в една колосална статуя, чийто пиедестал е вграден в основите на храма и чиято глава достига до свода. Аз бях като погребана, но магът се грижеше за мен и имах всичко необходимо. Междувременно аптекаря на негово величество влязъл призори в моята спални, носейки питие, направено от буника, опиум, бучиниш, чер кукуряк и самакитка, един друг царедворец отишъл във вашето жилище с примка от синя коприна. Не намерили никого. За да заблуди още повече царя, Кадор се престорил, че е дошъл да ни изобличи. Казал, че вие сте поел пътя за Индия, а аз — за Мемфис. Веднага изпратили най-предани слуги след вас и след мен.

Конниците, които ме търсели, не ме познавали. Аз почти никога не бях показвала лицето си пред никого, освен пред вас в присъствие и по заповед на съпруга си. Те препускали по пътя за Етиопия и ме търсели, като се ръководели само от описанието на външността ми. На границата с Египет видели една жена, която имала моя ръст и може би била и по-красива. Разплакала, тя скитала сама и за преследвачите нямало никакво съмнение, че това е царицата на Вавилон. Отвели я при Моабдар. Тяхната грешка отначало вбесила царя, но след като огледал по-отблизо тази жена, той я намерил твърде красива и се утешил. Наричала се Мисуф. По-късно ми казаха, че на египетски език това име значело капризна красавица. И наистина била такава, но била колкото капризна, толкова и изкусна и успяла да се хареса на Моабдар. Завладяла го до такава степен, че го накарала да я обяви за своя жена. Тогава нейният нрав се проявил напълно: отдала се без всякакъв страх на всички прищевки, които въображението ѝ подсказвало. Заповядала на главния маг, който е стар и страда от подагра, да танцува пред нея, и понеже магът отказал, тя започнала яростно да го преследва. Заповядала на началника на дворецовата стража да ѝ направи сладкиш със захаросани плодове. Той напразно ѝ възразявал, че не е сладкар, но все пак бил принуден да приготви сладкишите, изпъдили го, защото ги прегорил. Дала на своето джудже, длъжността началник на стражата и

направила пръв министър един свой паж. Така управлявала Вавилон. Всички съжалявали за мен. Царят, който беше доста почтен човек до момента, когато реши да ме отрови и да ви удуши, изглежда бе удавил всичките си добродетели в невероятната любов, която бе пламнала у него към капризната красавица. На празника на свещения огън той дойде в храма. Видях го как се моли на боговете за Мисуф в подножието на статуята, където бях скрита. Извиках му със силен глас: „Боговете отхвърлят молбите на един цар, който е станал тиранин и който пожела да убие разумната си съпруга, за да се ожени за една налудничава жена.“ Моабдар бе така поразен от тези думи, че умът му се разстрои. Прорицанието, което бях изрекла, и тиранията на Мисуф бяха достатъчни, за да му отнемат разсъдъка. След няколко дни той полудя.

Неговата лудост, която беше сякаш небесно наказание, даде сигнал за бунта. Народът въстана, всички грабнаха оръжие. Вавилон, тъй дълго отдаден на леност и изнежен живот, се превърна в арена на страхотна гражданска война. Измъкнаха ме от статуята и ме поставиха начело на една партия. Кадор бързо тръгна за Мемфис, за да ви доведе във Вавилон. Научавайки за тези злокобни събития, князът на Хиркания дойде с войската си, за да образува трета партия в Халдея. Той нападна царя, който се отпрати срещу него със своята своенравна египтянка. Моабдар загина, пронизан от копия. Мисуф попадна в ръцете на победителя. Моята жестока съдба пожела и аз самата да бъда заловена от една дружина хирканийци и да бъда отведена при княза им тъкмо в онзи миг, когато водеха при него Мисуф. Несъмнено ще бъдете поласкан да чуете, че князът ме намери по-красива от египтянката, но няма да ви е приятно да узнаете, че ме задържа в сарая си. Каза ми съвсем недвусмислено, че щом завърши военният поход, на който тръгва, ще дойде при мен. Представете си каква бе моята мъка. Връзките ми с Моабдар бяха скъсани и можех да бъда на Задиг, а попаднах във веригите на този варварин! Отговорих му с всичката гордост, която ми даваха моето положение и моите чувства. Бях чувала да казват, че небето дава на хора от моето положение такова величие, че само с една дума и с един поглед те могат да внушат най-дълбоко уважение на онези, които се одързостяват да проявят неуважение към тях. Говорих като царица, но към мен се отнесоха като към придворна госпожица. Без дори да благоволи да ми отпрати и дума, хирканецът

каза на своя черен евнух, че съм била дръзка, но че ме намира хубава. Заповяда му да се грижи за мен и да ми дава същата храна, като на другите негови любимки, за да освежа тена на лицето си и да стана по-достойна за неговите ласки в деня, в който му бъде удобно да ми направи честта да дойде при мен. Казах му, че ще се самоубия. Той се разсмя и възрази, че хората не се самоубиват никога, че бил свикнал с тези преструвки и си отиде като човек, който току-що е затворил папагал в менажерията си. Каква съдба за първата царица на света и, нещо повече, за едно сърце, което принадлежи на Задиг!

При тези думи Задиг се хвърли в коленете ѝ и ги обля със сълзи. Астартете го вдигна нежно и продължи така:

— Виждах се във властта на един варварин и съперница на една луда, с която бях затворена заедно. Тя ми разказа приключението си в Египет. По чертите, с които тя ви описа, по времето, по камилата, която сте яздил, и всички други обстоятелства реших, че именно вие сте се бил заради нея. Не се съмнявах, че сте вече в Мемфис; взех решение и аз да отида там. „Прекрасна Мисуф — ѝ казах аз, — вие се харесвате много повече от мен, много по-добре от мен ще развличате княза на Хиркания. Улеснете ме да избягам, ще царувате сама, ще ме направите щастлива и ще се освободите от една съперница.“ Мисуф уреди заедно с мен бягството ми. И така, заминах тайно, придружена от една египетска робиня.

Бях вече близо до Арабия, когато един прочут разбойник, на име Арбогад, ме отвлече и ме продаде на търговци, които ме доведоха в този замък, където живее княз Огул. Той ме купи, без да знае коя съм. Той е голям сладострастник, мисли само за ядене и смята, че бог го е създал на този свят само за да седи на трапезата. Има огромен корем, който постоянно го задушава. Лекарят му, който има слабо влияние върху княза, когато стомахът му работи добре, го тормози като деспот, когато преяжда. Убедил го е, че ще го излекува с базилик, сварен в розова вода. Княз Огул е обещал ръката си на онази робиня, която му донесе базилик. Виждате, че аз ги оставям да се стремят да заслужат тази чест и откакто небето позволи да ви видя наново, нямам никакво желание да търси базилик.

Тогава Астартете и Задиг си казаха всичко онова, което дълго съдържаните чувства, нещастията и любовта им могат да внушат на най-благородните и най-пламенни сърца. И добрите духове, които

покровителстват любовта, отнесоха думите им чак до небесното светило Венера.

Жените се върнаха при Огул, без да намерят базилик. Задиг успя да нареди да бъде представен на княза и се обърна към него с тези думи:

— Дано безсмъртното здраве слезе от небето и ежедневно се грижи за вас! Аз съм лекар и щом чух за вашата болест, дотичах тук, за да ви донеса един базилик, сварен в розова вода. Не че желая да се ожения за вас: моля ви само да върнете свободата на една млада вавилонска робиня, която притежавате от няколко дни, съгласен съм да остана в робство на нейно място, ако нямам щастието да излекувам великолепия княз Огул.

Предложението беше прието. Астарте замина за Вавилон със слугата на Задиг, като му обеща незабавно да изпрати вестоносец, който да му донесе новини за нея. Тяхното сбогуване бе така нежно, както и тяхната среща. Моментът, когато двама души се срещат наново, и моментът, в който се разделят, са двата най-велики мига в живота, както е казано във великата книга на Зенд. Задиг наистина обичаше царицата толкова, колкото я уверяваше с клетвите си, а царицата обичаше Задиг повече, отколкото можеше да му каже.

След това Задиг се обърна с тези думи към Огул:

— Княже, моят базилик не се яде. Лековитата му сила трябва да влезе във вас чрез порите. Поставах го в един малък мех, добре надут и покрит с тънка кожа, трябва да блъскате този мех с всичка сила, а аз ще ви го връщам много пъти, и след като няколко дни следвате моите предписания, ще видите какво може да постигне моето изкуство.

Още на първия ден Огул така се задъха, че му се струваше, че ще умре от умора. На втория ден той се умори по-малко и спа добре. На осмия ден си възвърна силите, здравето, лекотата и веселостта от най-блестящите си години.

— Вие играехте на топка и ядяхте умерено през всичкото време — му каза Задиг. — Знайте, че в природата не съществува базилик, но човек е винаги в добро здраве, когато яде и пие умерено и прави упражнения, и че изкуството да се съчетаят лакомството и здравето е тъй химерично, както философският камък, съдебната астрология и богословието на магите.

Първият лекар на Огул, чувствайки колко опасен е този човек за медицината, се сдружи с придворния аптекар, за да изпратят Задиг да търси базилик на онзи свят. И така, след като винаги беше наказван, загдето бе правил добро, той беше на път да загине, загдето бе излекувал един лаком владетел. Поканиха го на една великолепна вечеря. Той трябваше да бъде отровен при поднасянето на второто ястие, но докато поднасяха първото, пристигна вест от красивата Астарте. Задиг веднага стана от масата и замина. Когато човек е обичан от хубава жена, казва великият Зороастър, той винаги се измъква от опасност на този свят.

[1] Базилик — митологично животно, което убивало с погледа си. ↑

ГЛАВА ХІХ

СРАЖЕНИЯТА

Царицата беше посрещната във Вавилон с възторга, който винаги пламва в народа при вида на красива принцеса, която е била нещастна. По това време Вавилон изглеждаше по-спокоен. Князът на Хиркания беше убит в една битка. Победителите вавилоняни обявиха, че Астарте ще се омъжи за онзи, когото изберат за цар. Те не искаха най-високата длъжност на света, т.е. съпруг на Астарте и цар на Вавилон, да зависи от козни и сплетни. Заклеха се да признаят за цар най-храбрия и най-мъдрия. На няколко левги от града направиха голяма арена, оградена с прекрасно украсен амфитеатър. Състезаващите се трябваше да се явят там напълно въоръжени. Всеки участник имаше отделно жилище в амфитеатъра, където никой не биваше да го види или да говори с него. Всеки трябваше да се бие с копие срещу четирима състезатели. Тези, които имаха щастието да победят четирима рицари, трябва да се бият едни срещу други, така че онзи, който останеше последен господар на арената, щеше да бъде провъзгласен за победител в игрите. Четири дни след това той трябваше да се върне отново, въоръжен си същите оръжия, и да отгатне загадките, които магите щяха да му предложат. Ако не ги отгатнеше, нямаше да стане цар и битките с копия трябваше да започна отново, докато се намереше човек, който да победи в двете състезания, защото всички настояваха царя да бъде непременно най-храбрият и най-мъдрият. През това време царицата трябваше да бъде строго пазена; позволяваше ѝ се само да присъства на игрите със забулено лице, но не ѝ се разрешаваше да говори на никой от състезателите, за да няма нито облагодетелстване, нито несправедливост. Ето какво съобщаваше Астарте на своя любим, като се надяваше, че заради нея той ще прояви повече храброст и ум, отколкото който и да било друг.

Задиг пристигна на брега на Ефрат в навечерието на великия ден. Той нареди да запишат неговия девиз между девизите на състезателите, като криеше лицето и името си, както изискваше

законът, а след това отиде да си почине в жилището, което му се бе паднало по жребий. Неговият приятел Кадор, който се бе върнал във Вавилон, след като напразно го бе търсил Египет, му изпрати пълно въоръжение, доставено от царицата. Той заповяда също така да му доведат изпратения от нея прекрасен персийски кон. По великолепието на тези подаръци Задиг разбра, че те са изпратени от Астарте; неговата смелост и любов получиха нови сили и нови надежди.

На следния ден царицата дойде да заеме мястото си под балдахин, обсипан със скъпоценни камъни; всички дами и всички съсловия на Вавилон бяха изпълни ли амфитеатъра; най-послед състезаващите се се появиха на арената. Всеки от тях дойде да постави своя девиз в краката на великия маг. Изтеглиха девизи по жребий, девизът на Задиг беше последен. Първият който влезе в бой, беше един твърде богат благородник, на име Итобад, много суетен, не много храбър, твърде несръчен и глупав. Неговите приближени го бяха убедили, че човек като него трябва да стане цар, и той им беше отговорил: „Човек като мене трябва да царува.“ И така, бяха го въоръжили от главата до петите. Той носеше златна броня, украсена със зелен емайл, зелено перо на шлема и копие, окичено със зелени панделки. По начина, по който Итобад управляваше коня си, веднага забелязаха, че небето не е определило скиптъра на Вавилон за човек като него. Първият рицар, който препусна насреща му, го свали от седлото, вторият го събори върху задницата на коня му с вдигнати нагоре крака и прострени ръце. Итобад се задържа на коня, но така тромаво, че целият амфитеатър се разсмя. Третият не благоволи да си послужи с копието си, но препусна край него, хвана го за десния крак, принуди го да направи полукръг и го събори на пясъка; конярите изтичаха при него и смеейки се, го качиха на седлото. Четвъртият състезател го хвана за левия крак и го събори от другата страна. Заведоха го сред всеобщи дюдюкания до определената му стая, където, според закона, трябваше да прекара нощта. Итобад едва пристъпваше и казваше: „Какво приключение за човек като мен!“

Другите рицари изпълниха дълга си по-добре. Имаше някои, които победиха двама борци един след друг, някои победиха трима. Само княз Отам победи четирима. Най-сетне и Задиг на свой ред излезе на арената; с изключителна грация той свали от седлото четирима конници един след друг. Следователно трябваше да се види

кой ще излезе победител — Отам или Задиг. Доспехите на първия бяха украсени със сини и златни панделки и перо от същия цвят, а на Задиг бяха бели. Едни желяха щастие на синия рицар, други — на белия. С разтуптяно сърце царицата отправяше молитви към небето за победата на белия цвят. Двамата първенци яздеха така добре, толкова пълноценно обръщаха конете си, нанасяха си такива хубави удари с копията и бяха така непохватни върху седлата си, че всички, с изключение на царицата, желяха да има двама царе във Вавилон. Най-после, след като конете им се измориха и копията им се счупиха, Задиг използва една хитрост: мина зад синия княз, скочи на задницата на коня му, хвана го през кръста, хвърли го на земята, седна на седлото му и започна да обикаля около Отам, който лежеше на земята. Целият амфитеатър закрещя: „Белият рицар победи.“ Възмутен, Отам се изправя, измъква меч си. Задиг скача от коня със сабя в ръка. Ето двамата са на арената и започват нова битка, в която ту силата, ту пълноценната надделява. Перата на шлемовете им, гвоздеите на броните им, бримките на ризниците им хвърчат наоколо под хилядите бързи удари. Те се мушкат и сечат, надясно, наляво, по главата, по гърдите, отстъпват, напредват, измерват се с очи, хвърлят се един срещу друг, сграбчват се един друг, извиват се като змии нападат се като лъвове. Искри непрекъснато летят по ударите, които си нанасят. Най-после Задиг се поспира. Съобразява за миг, прави едно измамливо движение, скача върху Отам, събаря го и го обезоръжава. „О, бели рицарю, вие трябва да царувате над Вавилон“ — извика Отам.

Царицата бе на върха на щастията. Отведоха синия и белия рицар всеки в неговата стая, както всички останали, според изискванията на закона. Неми прислужници дойдоха да им прислужват и им донесоха храна. Можем да си представим, че нямото джудже на царицата бе изпратено да прислужва на Задиг. След това ги оставиха да спят сами до следната сутрин когато победителят трябваше да занесе девиза си на великия маг, за да може да го сравни с вече оставения девиз и да се разкрие.

Макар и влюбен, Задиг спа, защото бе извънредно уморен. Итобад, който лежеше в съседната стая, не спа никак. През нощта той стана, влезе в стаята на Задиг, взе белите му доспехи и девиза му и постави зелената си броня на тяхно място. Щом се зазори, той гордо отиде при великия маг и заяви, че именно той е победителят. Никой не

очакваше това, но все пак той бе провъзгласен за победител, докато Задиг още спеше. Изненадана и с изпълнено с отчаяние сърце Астарте се върна във Вавилон. Амфитеатърът беше почти празен, когато Задиг се събуди, той потърси, доспехите си и намери само зелената броня. Трябваше да я сложи, тъй като нямаше никаква друга. Учуден и възмутен, той я навлече с гняв и излезе навън.

Всички, които още се намираха в амфитеатъра и на арената го посрещнаха с дюдюкания. Заобиколиха го и му се подиграваха в лицето. Никога никой човек не е получавал толкова унижителни оскърбления. Той загуби търпение и със саблени удари разгони тълпата, която се осмеляваше да го обижда, но не знаеше какво да реши. Не можеше да види царицата, не можеше да поиска обратно бялата броня, която тя му беше изпратила, защото така би издал царицата. И тъй, докато тя беше потънала в скръб, той бе изпълнен с ярост и тревога. Разхождаше се по брега на Ефрат, убеден, че неговата звезда му е предопределяна да бъде безизходно нещастен и прехвърляше в ума си всичките удари на съдбата — от приключението с жената, която мразеше еднооките, до открадването на бронята му. „Ето какво значи — си казваше той — да се събудиш много късно, ако бях спал по-малко, щях да бъда цар на Вавилон и Астарте щеше да бъде моя. Науката, способностите, храбростта, всичко винаги ми носи нещастие.“ Накрая от устата му се изплъзна упрек към провидението; струваше му се, че всичко се направлява от една жестока орис, която преследва добрите и облагодетелства зелените рицари. Мъка беше за него, че трябва да носи тази зелена броня, която му бе навлякла толкова подигравки. Мина един търговец и Задиг му я продаде на безценица, като купи от него една мантия и една висока шапка. Така пременен, той вървеше по брега на Ефрат, изпълнен с отчаяние, обвинявайки в сърцето си провидението, че непрекъснато го преследва.

ГЛАВА XX

ОТШЕЛНИКЪТ

Както си вървеше, Задиг срещна един отшелник, чиято бяла, вдъхваща уважение брада стигаше до пояса му. В едната си ръка държеше книга, която той внимателно четеше. Задиг се спря и му се поклони дълбоко. Отшелникът го поздрави тъй благородно и мило, че Задиг полюбопитства да го заговори. Запита го каква книга чете.

— Това е книгата на съдбите — отвърна пустинникът. — Искате ли да прочетете нещо от нея? — Той мушна книгата в ръцете на Задиг, който, колкото и много езици да знаеше, не можа да разгадае нито една буква от книгата; това удвои любопитството му.

— Вие ми се виждате много угрижен — каза му добрия старец.

— Уви, имам основания да бъда загрижен — отвърна Задиг.

— Ако позволите да ви придружа — поде старецът, — може би ще ви бъда полезен, понякога съм вливал утешение в душите на нещастните.

Задиг почувства уважение към вида, брадата и книгата на отшелника. Неговите слова разкриваха висша мъдрост. Отшелникът говореше за съдбата, и справедливостта, за нравствеността, за върховното благо, за човешката слабост, за добродетелите и пороците, и то с такова живо и трогателно красноречие, че Задиг се почувствува привлечен към него като от някаква непротивостоима магия. Той настойчиво помоли отшелника да не го оставя, докато се върнат във Вавилон.

— Аз сам ви моля за това благоволение — му рече старецът. — Закълнете ми се в името на Оросмад, че няма да се отделите от мен през идните няколко дни, каквото и да направя.

Задиг се закле и те тръгнаха заедно.

Двамата пътници стигнаха привечер до един великолепен замък. Отшелникът помоли за подслон за себе си и за младежа, който го придружаваше. Вратарят, когото човек би взел за някакъв голям благородник, ги въведе с някаква пренебрежителна благосклонност.

Представиха ги на домоуправителя, който ги разведе и им показа разкошните покои на господаря. Сложиха ги на долния край на масата, обаче господарят на замъка не ги удостои дори с поглед, но и на тях, както на всички други сътрапезници, внимателно и любезно поднесоха изобилно ядене. След това им дадоха да се измият в един златен съд, украсен с изумруди и рубини. И най-после ги заведоха да си легнат в красиво наредена стая. На другата сутрин един слуга им донесе по една жълтица, след което ги отпратиха.

— Домовладиката — каза Задиг, както си вървяха — ми изглежда щедър човек, макар че е малко горд, проявява гостоприемство по благороден начин.

Докато казваше тези думи, той забеляза, че голямата торба, която отшелникът носеше, беше много опъната и издута, и в нея видя златния, обсипан със скъпоценни камъни съд, който неговият спътник бе откраднал. Задиг не посмя да възрази нищо, но беше странно изненадан.

Към пладне отшелникът похлопа на вратата на една съвсем малка къща, където живееше един богат скъперник, и помоли за гостоприемство за няколко часа. Един лошо облечен стар слуга ги посрещна грубо, въведе отшелника и Задиг в конюшната, където им поднесе няколко гнили маслини, чер хляб и вкисната бира. Отшелникът яде и пи с така доволен вид, както и предната вечер. После се обърна към стария слуга, който наблюдаваше и двамата да не би да откраднат нещо, като постоянно ги подканваше да си вървят, и давайки му двете жълтици, които бе получил сутринта, му благодари за всичките му грижи.

— Моля ви — прибави той, — заведете ме при вашия господар.

Учуденият слуга въведе двамата пътници.

— Благородни господарю — каза отшелникът, — мога само да изразя най-смирена благодарност за благородния начин, по който ни приехте: благоволете да приемете този златен съд като скромнен знак на моята признателност.

Скъперникът едва не падна по гръб. Отшелникът не му остави време да се съвземе от смайването си и бързо си тръгна заедно със своя млад спътник.

— Отче — му рече Задиг, — какво значи всичко това? Вие по нищо не приличате на другите хора: откраднахте златен съд, окичен

със скъпоценни камъни, от един благородник, който ви прие великолепно, и го давате на един скъперник, който се отнесе към вас по недостоен начин.

— Синко — отвърна старецът, — този блестящ благородник, който приема чужденците само от суетност, за да се възхищават на съкровищата му, ще стане по-мъдър. Скъперникът ще се научи да бъде по-гостоприемен. Не се учудвайте на нищо и ме следвайте.

Задиг още не можеше да разбере дали има работа с най-мъдрия или с най-лудия от всички хора, но отшелникът говореше така внушително, че Задиг не можеше да не го последва, още повече, че се бе обвързал с клетва.

Привечер те стигнаха до една приятна, но скромна къща, където нищо не издаваше нито разточителство нито скъперничество. Домовладиката беше философ който се бе оттеглил от света и водеше спокоен, мъдър и добродетелен живот и при това никога не скучаеше. Беше си построил тази уединена къща, в която с благородна изисканост приемаше гости, без да се стреми да блесне пред тях. Той лично излезе да посрещне двамата пътници и най-напред ги отведе да си починат в една уютна стая. След известно време сам дойде да ги вземе, за да ги покани на една прилична и добре сервирана вечеря През време на вечерята домакинът говори сдържано за смутовете във Вавилон. Изглеждаше искрено предан на царицата и съжеляваше, че Задиг не се е явил да се състезава за короната.

— Но хората — добави той — не заслужават да имат цар като Задиг.

Задиг се изчерви и двойно по-остро почувствува мъката си. В разговора и тримата се съгласиха, че на този свят нещата не вървят винаги така, както биха желали най-мъдрите. Отшелникът все поддържаше, че хората не познават пътищата на провидението и грешат, като съдят за цялото, виждайки само една малка част от него.

Заговориха за човешките страсти.

— О, колко са пагубни страстите! — казваше Задиг.

— Страстите са вятърът, който издува платната на кораба — възрази отшелникът; — понякога вятърът може да потопи кораба, но без него той не може да пътува. Злъчката прави човека сприхав и го разболява, но без злъчка човек не би могъл да живее. Всичко е опасно на този свят и всичко е необходимо.

Заговориха за удоволствията и отшелникът доказа, че те са дар от божеството.

— Защото — каза той — човек не може сам да си създаде нито усещания, нито представи. Той получава всичко отвън. Болката и удоволствието му идват от другаде, както самото му съществуване.

Задиг се удивляваше как един човек, който е изпълнил такива налудничави неща, може да разсъждава толкова добре. Най-после, след един колкото приятен, толкова и поучителен разговор, домакинът отведе двамата пътници в стаята им, благославяйки небето, че му е изпратило такива мъдри и добродетелни гости. Предложи им пари по такъв непринуден и благороден начин, че не им стана неудобно. Отшелникът отказа да вземе парите и му каза, че ще се сбогува сега, тъй като възнамерява да тръгне за Вавилон, преди да се зазори. Раздялата им бе сърдечна и особено Задиг се чувстваше изпълнен с уважение и благосклонност към този толкова мил човек.

Когато се оттеглиха в стаята си, отшелникът и Задиг дълго хвалиха своя домакин. Призори старецът събуди своя другар.

— Трябва да тръгваме — каза той, — но докато още всички спят, искам да оставя на този човек спомен за моето уважение и обич.

При тези думи той взе една свещ и подпали къщата. Ужасеният Задиг нададе викове, и поиска да му попречи да извърши едно толкова ужасно дело. Обаче отшелникът с неудържима сила го повлече навън. Къщата беше в пламъци. Старецът, който се беше вече доста отдалечил със своя другар, я гледаше спокойно как гори.

— Хвала на Бога! — рече той. — Ето че домът на моя скъп приятел е разрушен до основи! Какъв щастлив човек!

При тези думи Задиг почувствува желание едновременно да избухне в смях, да обсипе достопочтения отец с обиди, да го набие и да избяга, но не направи нищо подобно и все така подчинен на влиянието на отшелника, го последва въпреки волята си до следния в дом, където намериха подслон. Бяха приети в дома на една милостива и добродетелна вдовица, която имаше очарователен четиринайсетгодишен племенник — единствената ѝ надежда. Тя посрещна гостите си колкото можеше, по-любезно. На следния ден заръча на племенника си да придружи пътниците до един мост, който беше развален отскоро и затова беше опасно да се минава по него. Услужливият младеж тръгна пред тях. Когато бяха вече на моста:

— Елате — рече отшелникът на младежа, — трябва да изразя благодарността си към вашата леля. Тогава той го хвана за косите и го хвърли в реката. Детето падна, показа се за миг над водата и бе отнесено от течението.

— О, чудовище! О, най-голям злодей от всички хора! — извика Задиг.

— Вие ми бяхте обещал да бъдете по-търпелив — прекъсна го отшелникът. — Знайте, че под развалините на къщата, която провидението запали, собственикът вече е намерил огромно съкровище. Знайте, че този младеж, комуто провидението изви врата, щеше да убие леля си след една година и самия вас — след две години.

— Кой ти каза това, варварино? — извика Задиг. — И дори да си прочел за това събитие в твоята книга или съдбите, позволено ли ти е да удавиш едно дете, което не ти е направило никакво зло?

Докато говореше, вавилонянинът забеляза, че старецът вече няма брада, че лицето му придобива младежки черти. Неговото отшелническо облекло изчезна и четири красиви крила покриваха величественото му сияещо от светлина тяло.

— О, пратенико на небето? О, божествен ангел! — извика Задиг и се хвърли по очи на земята. — Ти, значи, си слязъл от висшите небесни сфери, за да научиш един слаб смъртен да се подчинява на предвечните закони.

— Хората съдят за всичко, без да разбират нищо — каза ангелът Иезрад. — Измежду всички хора ти най-много заслужаваше да бъдеш просветен.

Задиг му поиска разрешение да говори.

— Аз не вярвам в себе си — рече той, — но смее ли да те помоля да разрешиш едно съмнение? Не би ли било по-добре да се поправи това дете, за да стане добродетелно, отколкото да бъде удавено?

— Ако то беше добродетелно — поде Иезрад — и ако беше живяло, неговата съдба беше да бъде убито, когато стане мъж, заедно с жената, за която щеше да се ожени, и със сина си, който щеше да им се роди.

— Как! — рече Задиг. — Значи, е необходимо да има престъпления и нещастия? И нещастията да се струпват върху добрите хора?

— Лошите — отвърна Иезрад — са винаги нещастни. Те служат, за да изкушават малкия брой праведни, пръснати по земята. Няма зло, от което да не се роди добро.

— А ако имаше само добро и нямаше никакво зло? — рече Задиг.

— Тогава — поде Иезрад — тази земя щеше да бъде друга земя и връзката между събитията щеше да бъде друг вид мъдрост. Но този ред, който би бил съвършен, може да съществува само във вечните селения на върховното същество, където злото не може да пристъпи. Върховното същество е създадо милиони светове, от които никой не може да прилича на някой друг. Това огромно разнообразие е признак на неговата безкрайна мощ. Няма два напълно еднакви листа по дърветата на земята, нито две еднакви сфери в безкрайните пространства на небето. Всичко, което виждаш върху този малък атом, на който си роден, трябваше да бъде на своето място в определено време съгласно неизменните закони на онзи, който обхваща всичко. Хората ще мислят, че това дете, което току-що загина, е паднало случайно във водата и че онази къща също така изгоря по случайност. Но няма никаква случайност, всичко е изпитание или наказание, или награда, или прозорливост. Спомни си за онзи рибар, който се смяташе за най-нещастния от всички хора. Орозмад те изпрати да промениш неговата участ. О, слаб смъртен! Престани да оспорваш това, което трябва да обожаваш.

— Но... — рече Задиг.

Докато казваше но, ангелът вече отлиташе към десетата сфера. Задиг падна на колене и се преклони пред провидението, покорен на съдбата.

От висините ангелът му извика:

— Поеми пътя за Вавилон!

ГЛАВА ХХІ

ГАТАНКИТЕ

Потресен като човек, до когото е паднал гръм, Задиг вървеше, накъдето му видят очите. Влезе във Вавилон в деня, в който онези, които се бяха сражавали на арената, се бяха събрали в голямото преддверие на двореца, за да отгатнат гатанките и да отговорят на въпросите на великия маг. Всички рицари бяха пристигнали с изключение на онзи, който носеше зелена броня. Щом Задиг се появи в града, народът се събра около него. Хората не се насищаха да го гледат, хиляди уста го благославяха и хиляди сърца му пожелаваха да получи империята. Завистливият го видя да минава по улицата, изтръпна и се обърна. Народът понесе Задиг и го остави на площада, където щеше да стане събранието. Царицата, на която бяха съобщили за неговото пристигане, се развълнува, обхваната от страх и надежда. Измъчваше я дълбока тревога: не можеше да разбере нито защо Задиг е без оръжие, нито защо Итобад носи бялата броня. Неясен шепот се разнесе при появяването на Задиг. Всички бяха изненадани и очаровани да го видят. Но само на рицарите, които бяха участвали в състезанието, бе позволено да се явят на събранието.

— Аз се борих като всички — рече той, — но тук друг носи моите доспехи. Междувременно, докато имам честта да докажа това, моля за разрешение да се опитам да отгатна гатанките.

Решиха да гласуват. Славата му на честен човек бе още така силно запечатана във всички умове, че хората не се поколебаха да го допуснат.

Великият маг зададе най-напред този въпрос:

— От всички неща на света кое е и най-дългото и най-късото, и най-бързото и най-бавното, и най-делимото и най-неделимото, и най-пренебрегваното и най-желаното, без което нищо не може да се направи, което поглъща всичко дребно и съживява всичко, което е велико.

Итобад трябваше да отговори пръв. Той каза, че човек като него не разбира нищо от гатанки и че за него е достатъчно, че е победил, като е блъскал здравата с копие то си. Едни казаха, че отговорът на гатанката е богатството, други — че е земята, трети — че е светлината. Задиг отвърна, че това е времето.

— Нищо не е по-дълго от него — добави той, — защото то е мярка за вечността, и нищо не е по-кратко, защото не стига за всичките ни желания и намерения; нищо не е по-бавно за този, който чака, и нищо не е по-бързо за този, който се наслаждава; то се простира до безкрайност и се дели до безкрайност; всички хора го пренебрегват, всички съжаляват, когато го губят; нищо не става без него; то кара потомството да забрави всичко дребно и недостойно и увековечава великите дела.

Събранието призна, че Задиг е прав. След това питаха:

— Кое е онова нещо, което човек получава, без да благодари, на което се наслаждава, без да знае как, което дава на други, когато пламне от страст, и което загубва, без да забележи?

Всеки даде своя отговор. Само Задиг отгатна, че това е животът. Той обясни и всички други гатанки със същата леснина. Итобад продължаваше да твърди, че няма нищо по-лесно от тези гатанки и че и той също така лесно би успял да ги отгатне, ако е искал да направи усилие. Зададени бяха въпроси върху правосъдието, за върховното благо, за изкуството да се царува. Отговорите на Задиг бяха оценени като най-смислени. „Колко жалко“ — си казваха хората, — „че човек с такъв голям ум е толкова лош ездач.“

— Благородни господа — рече Задиг, — аз имах честта да победея в състезанието. Бялата броня принадлежи на мен. Рицарят Итобад я е отмъкнал, докато спях. Очевидно е решил, че ще му стои по-добре от зелената. Готов съм да му докажа с меч си пред вас, така както съм по роба, а той в тази прекрасна бяла броня, че я е откраднал от мен и че аз именно имах честта да победея храбривия Отам.

Итобад прие предизвикателството напълно уверен в себе си. Той не се съмняваше, че понеже е с шлем и броня, лесно ще може да победи един противник по нощна шапка и домашна роба. Задиг измъкна меч си и поздрави царицата, която го гледаше изпълнена с радост и страх. Итобад измъкна своя, без да поздрави никого. Той се спусна към Задиг като човек, който няма от какво да се бои. И едва не

му разцепи главата. Задиг обаче съумя да отблъсне удара, като изпречи тъпата страна на мечта си към тънката страна на мечта на противника си така, че мечът на Итобад се счупи. Тогава Задиг сграбчи своя враг, събори го на земята и опря върха на сабята си в отвора на бронята.

— Оставете се да ви обезоръжа — каза той — или ще ви убия.

Итобад, изненадан, че такива неприятности се случват на човек като него, се покори на Задиг, който спокойно свали великолепия му шлем, разкошната брони и блестящите наколенници. Той ги облече и така пременен изтича и се хвърли пред краката на Астарте. Кадор доказа лесно, че доспехите са принадлежали на Задиг. Той бе единодушно признат за цар и главно признат от Астарте, която след толкова злочестини най-после вкусваше сладостта да види, че цял свят счита любимия ѝ достоен да стане неин съпруг. Итобад се прибра в къщи, където слугите му го наричаха „ваша светлост“. Задиг стана цар и беше щастлив. Той не забравяше какво му беше казал ангелът Иезрад. Спомняше си дори за пясъчното зрънце, което бе станало диамант. Царицата и той се прекланяха на провидението. Задиг пусна капризната красавица Мисуф да скита по света. Изпрати да повикат разбойника Арбогад, комуто даде почетен чин в своята войска, като му обеща да го издигне до най-висок чин, ако се държи като истински войн, или да заповяда да го обесят, ако продължи занаята си на разбойник.

Сеток бе повикан заедно с хубавата Алмона от дълбините на Арабия, за да застане начело на търговията на Вавилон. Кадор получи висока длъжност и бе обичан според заслугите си, той беше приятел на царя и царят бе тогава единственият монарх на земята, който имаше приятел. Не бе забравено и нямото джудже. На рибаря дадоха хубава къща. Оркан бе осъден да му плати една голяма сума и да му върне жената, но, помъдрял, рибарят взе само парите.

Нито красивата Семир можеше да се утеши, загдето е повярвала, че Задиг ще остане едноок, нито Азора преставаше да плаче, загдето бе поискала да му отреже носа. Той облекчи мъката им с подаръци. Завистливият умря от ярост и срам. Империята се радваше на мир, слава и изобилие; това беше най-прекрасният век на земята, тя се управляваше от справедливостта и любовта. Всички благославяха Задиг, а Задиг благославяше небето.^[1]

[1] Тук свършва намереният ръкопис с историята на Задиг. Знае се, че той е преживял още много други приключения, които са били вярно описани. Умоляват се господа преводачите от ориенталски езици да ги съобщят, ако се доберат до тях. Б.а. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.